

Apropiacions de la premsa a Catalunya durant la Guerra Civil

Josep Maria Figueres

Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Ciències de la Comunicació.
Departament de Periodisme i de Ciències de la Comunicació.
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Rebut: maig/1996

Resum

Metadata, citation and similar papers at core.ac.uk

varietat de matisos i particularitats. A més del relat històric de diferents casos de diaris apropiats i col·lectivitzats, amb el testimoni de diversos protagonistes que ho visqueren, la present recerca inclou una valoració de l'abast del procés i taules sobre els diaris ja existents, apropiats, transformats o de nova creació a Barcelona i a comarques. Tampoc no hi falten dades sobre impremtes i una distribució d'aquesta premsa segons la llengua de publicació i segons la seva ideologia.

Paraules clau: premsa a la Guerra Civil, col·lectivitzacions, apropiacions, premsa política.

Abstract. *Appropriations of Newspapers and Periodicals in Catalonia during the Civil War*

The article deals extensively with the subject of newspapers and periodicals which were appropriated and collectivized during the Spanish Civil War; this subject had previously not been extensively researched in spite of the variety of nuances and peculiarities it contains. The article relates the stories of various newspapers which were appropriated and collectivized and includes eye-witness accounts by people involved in the process. It goes on to evaluate the real extent of the expropriation process and provides statistical tables for the city of Barcelona and other areas of Catalonia both on newly-created newspapers and on existing newspapers which were appropriated or transformed. The article also includes information on printing houses and classifies the newspapers by language and ideology.

Key words: newspapers during the Civil War, collectivization, appropriations, political press.

Apropiacions de premsa

El juliol de 1936, arran de la sublevació militar, es configura una situació ben diferent amb referència al món politicosocial i a l'autoritat al carrer. Un dels fenòmens més nous, extraordinaris en projecció pública aleshores, i, curiosament,

ben poc estudiat¹, és el de les apropiacions de les publicacions, de les empreses periodístiques, de les impremtes, redaccions i capçaleres de publicacions periòdiques. S'afecta tot el món comunicatiu de la Catalunya del 1936, el qual serà transformat en la seva propietat. Ens fixarem només en les apropiacions dels diaris tot i que hi ha també apropiacions de setmanaris —literaris: *Mirador*; politicohumorístics: *L'Esquella*—, i a quasi totes les ciutats la seva premsa informativa. Igualment apropiacions d'impremtes que treuran noves publicacions aprofitant els motlles i altres estris així com la maquinària d'impressió utilitzant tota la infraestructura de les editorials, impremtes o capçaleres expropiades.

L'episodi té una notable dosi d'espectacularitat, com les col·lectivitzacions, més estudiades a partir de l'embranchida clàssica de Pérez-Baró o les més recents d'Antoni Castells o de J.M. Bricall². Ambdós fets, col·lectivitzacions i apropiacions, representen un cas insòlit a Europa, on el nou poder real obrer configura una jerarquia nova en el territori català.

Terminològicament, entenem per apropiació —*incautació*— la presa de possessió de la propietat per part d'un grup social o polític o una institució la qual la destinarà al mateix ús anterior, amb validesa funcional en el marc de la nova legalitat i de la normativa, com ara amb un decret de la Generalitat específic, cas de *La Veu* o *La Vanguardia* o sense, cas d'*El Matí* o *La Rambla*. Poden ser els treballadors del centre o bé de fora. Tota una gamma que veurem amb detall. L'apropriació és, doncs, la presa de possessió d'un bé privat per tercers, per exemple un partit o un sindicat. Els treballadors del mateix bé (una fabrica, una impremta...) no compten ni són presents perquè aleshores és una altra figura: la col·lectivització, això és, l'expropiació pels obrers.

L'expropiació, fenomen diferent, té una força legal i moral evident atès el benefici públic manifest i el procediment jurídic emprat, fins i tot hom pot recórrer administrativament o legalment, cas de no acceptar la decisió política o administrativa sigui per la destinació del bé amb finalitat al comú o en relació al pagament de l'import de la indemnització. L'apropriació d'un bé privat per al gaudi de la col·lectivitat té una lògica acceptada socialment.

La col·lectivització és un procés similar de privació de l'ús privat d'un bé amb la finalitat d'obtenir la propietat i/o la gestió per a una part del cos social,

1. A més de les referències dels tres o quatre diaris de Barcelona trobem alguna dada a les memòries, les quals hem expurgat, i malauradament treballs que per a l'objectiu (per exemple «*La Vanguardia* a la Guerra Civil») podrien semblar interessants i no ho són pas. Només tenen un intent de visió de conjunt a «Diaris incautats» per Jaume FABRE, Josep M. HUERTAS i Antoni RIBAS a *Vint anys de resistència catalana (1939-1959)*. Barcelona: La Magrana, 1978, p. 72-75.
2. CASTELL DURAN, A. (1993). *Les col·lectivitzacions a Barcelona 1936-1939. La col·lectivització-socialització de la indústria i els serveis a Barcelona (ciutat i província)*. Barcelona: Hacer. El llibre ofereix una extensa bibliografia a les p. 265-304. Després de l'aportació de PÉREZ-BARÓ, A. (1970). *Trenta mesos de col·lectivisme a Catalunya*. Espulgues: Ariel, destacariem el conjunt d'estudis monogràfics *Les col·lectivitzacions al Baix Llobregat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat (1995) i el recull d'història oral de MONJO, A. i VEGA, C. (1986). *Els treballadors i la Guerra Civil. Història d'una indústria catalana col·lectivitzada*. Barcelona: Empúries.

en aquest cas els treballadors d'aquell bé, els mateixos obrers executants. El tractament del procés és divers: no es reben directrius externes sinó, sovint, són els treballadors de forma assembleària o jerarquitzada d'una central aliena al centre de producció, els qui ho determinen o despleguen.

Trobem periòdics que són només requisats, cas d'*El Correo Catalán*, *El Matí*, amb cap treballador del periòdic al davant del procés. Diaris que són col·lectivitzats, cas d'*El Mundo Deportivo*, *Diario de Villanueva*. I publicacions en una situació mixta: es comença amb una apropiació i se segueix amb una col·lectivització: *Diario de Barcelona*, per Estat Català i després per un comitè obrer afecte a la CNT. La gran diferència, doncs, és la presència en el procés de canvi de propietat i de direcció de la gestió de treballadors de l'empresa editora que ho fossin anteriors al 18 de juliol. El cas de *La Vanguardia* és exemplar en el doble procés paral·lel i simultani gairebé de col·lectivització i d'apropriació. *La Veu* serà exemple d'apropriació i posterior col·lectivització.

Apropiacions a Barcelona

Les expropiacions en forma de col·lectivitzacions i d'apropriacions es produeixen immediatament a les ciutats importants com Madrid o València. A la primera s'efectuen les espectaculars de dos grans periòdics: la col·lectivització d'*ABC*³, que manté el títol i es donarà el cas singular de l'edició sevillana en poder dels franquistes que també l'utilitzarà i l'expropiació d'*Ahora*⁴ a Madrid⁵ per *La Hora* o les nombroses també del País Valencià amb canvis com el *Diario de Valencia* de la CEDA que passa a ser *Verdad* del Front Popular o *Las Provincias* que serà *Fragua Social* de la UGT-CNT o *Diario de Alicante* que canviarà per *Bandera Roja* de la UGT. A Barcelona l'aparició de la premsa requisada és la primera conseqüència visible, amb el canvi d'indumentària i els cartells als murs, als pocs dies de la victòria, de les forces d'ordre públic, amb elements populars, damunt l'exèrcit revoltat el juliol calorós de 1936. La proporció de diaris barcelonins afectats és absoluta.

Característiques de les apropiacions

El testimoniatge dels periodistes és prou clar; deixem que siguin dos, un dels qui s'hagué d'amagar, catòlic i catalanista, Esteve Busquets i Molas, que en les

3. SAIZ, M.D. «Los ABC de Madrid y Sevilla en la primera fase de la Guerra Civil» i ALONSO RODRÍGUEZ, E. «Mi testimonio como director de ABC en Madrid (1936-1939)» dins *Periodismo y periodistas en la Guerra Civil*. Madrid: Fundación Banco Exterior, 1987, p. 91-112 i 113-123.
4. Vegeu JUANA, J. de (1988). *La posición centrista durante la segunda República española*. (El periódico Ahora, 1930-1936). Santiago de Compostela: Universidad de Santiago.
5. En curs l'edició d'aquest article, la Universitat Complutense ens convida a formar part d'un tribunal de tesi doctoral precisament sobre aquesta qüestió: les apropiacions dels diaris de Madrid. És la tesi de Juan Carlos Mateos Fernández (Fac. de CC.II., 1996) dirigida per Mirta Núñez i titulada: *Bajo el control obrero. La prensa diaria en Madrid durante la Guerra Civil (1936-1939)*.

seves memòries en deixa⁶ testimoniatge palès, i el de Riera i Llorca, republicà i també catalanista, que s'haurà d'exiliar, com Pere Pagés o Granier-Barrera, periodistes comunistes. Busquets escriu:

Cal fer un salt enrera i situar-nos, encara, al dia 6 d'octubre de 1934. L'Aliança Obrera havia fixat la vista damunt aquell diari [*El Correo Catalán*], perquè ja comptaven amb les apropiacions en el cas de guanyar. Per això tenien preparats equips d'obriers tipògrafs, de tècnics i de redactors. L'havia de dirigir Narcís Molins i Fàbrega. També es volien quedar amb *El Matí* que hauria orientat l'Àngel Estivill. Frustrats aquells intents, quan el 19 de juliol de 36, un grup de xicots que havia sortit d'aquella Aliança i ara era al POUM es veié triomfant i amb armes als dits es recordà dels diaris dels carlins. A les deu de la nit, quan ja no hi quedava ningú, només el conserge que vivia en un pis de dalt, Vicenç Adam, van rebentar les portes a trets i prengueren possessió de la casa.

Havien desaparegut els fitxers. Els assaltants pujaren escales amunt a demanar explicacions al conserge, però aquest, s'havia escapat pels terrats i es refugiava al soterrani de la casa d'uns amics [...].

Molins i Fàbrega fou un dels primers a presentar-se a reclamar el lloc que des de feia dos anys esperava. L'Estivill estava enderiat en altres coses. S'havia llançat al carrer al costat de la FAI, però de seguida anà al PSUC [...] i al front immediatament [...].

La caixa forta fou rebentada, «el qui roba deshonra la Revolució», dirien després els cartells plantats arreu; els arxius i l'hemeroteca, destruïts. Anaven a fer la mateixa cosa als tallers quan s'hi oposà un dels dirigents: «Al qui s'apropriï de les màquines li dono el passaport. Editarem un diari revolucionari. Amb això el POUM es farà l'amo del moviment i el defensarem a trets fins a la mort si cal [...]»

A mesura que les hores avançaven, anaven arribant notícies dels èxits dels revolucionaris. Notícies acompanyades, també, de pernils, ampolles de vi... [...] El dia 20 al matí, els incautadors dormien profundament pels racons de la casa i les provisions, especialment les líquides, havien baixat considerablement.

—Ara cal anar a cercar gent—, fou la primera disposició presa així que pogueren començar a veure el dia una mica més clar. De casa en casa anaren a cercar els tipògrafs que pogueren trobar i sota l'amenaça de les armes els portaren al taller. Així mateix n'obligaren d'altres que no tenien res a veure amb *El Correo*. A porta tancada i vigilada es confeccionà un diari català titulat *Avant*, que sortí el 21 amb les consignes del POUM.

Pere Pagés, més conegut com Víctor Alba, concorda a les seves memòries l'afirmació del procés d'apropiació. Ens comentà també personalment⁷ en el recull d'entrevistes que férem a periodistes dels anys republicans, que anà, amb Molins, a apropiar-se del diari carlí i es trobà les portes obertes; ja hi havien anat altres, uns desconeguts, abans a saquejar-lo. Els textos crítics sobre pillatge seran abundosos. Al núm. 35 de *Front Popular* (portaveu del Front Popular d'Esquerres) que

6. BUSQUETS i MOLAS, E. (1976). *Quaranta anys de periodisme barceloní*. Barcelona: Pòrtic, p. 131 i s.
7. FIGUERES, J.M. (1994). *12 periodistes dels anys trenta*. Barcelona: Col·legi de Periodistes. També a Pere Pagés (= Víctor Alba) a *Sisif i el seu temps*. Barcelona: Laertes (1990), I, p. 186-188.

apareix, canviat, amb el número 1 de *Libertat* (portaveu d'ERC) mostra com el procés no era només a Barcelona sinó a Tarragona, Reus, Girona...

Si mirem les apropiacions del bàndol dels protagonistes disposem del testimoniatge d'un altre protagonista, a més de V. Alba. Emili Granier-Barrera a *Memòries d'un periodista abans i després de la guerra* especifica⁸:

A Barcelona, la guerra comença pràcticament abans que els militars rebels sortissin al carrer, amb l'ocupació per la força dels diris desafectes al règim. Aleshores la premsa diària era molt més nombrosa [...] Els defensors de la República tenien el record del 6 d'octubre i no es volien deixar sorprendre. [...] A partir de l'endemà, es pot dir que l'ambient va caracteritzar-se per un gran entusiasme i un enorme desordre. Els periodistes afectes al règim ens vam multiplicar per reprendre l'aparició de premsa, que la batalla havia interromput. Personalment podria dir que em vaig dispersar. Era regidor de Barcelona, [...] més tard, delegat de la UGT de Catalunya i del primitiu PSU al Comissariat de Propaganda, secretari de l'Agrupació Professional de Periodistes... La Unió Socialista, en la qual militava, i els altres partits que preparaven la fusió del PSU havien previst, abans del moviment militar, l'aparició de *Treball* diari el primer d'agost. Fins es venien segells per recaptar fons. Els fets ens obligaven a avançar aquella data. Es va plantejar un problema immediat: a quina impremta el fariem. Vaig suggerir que ens apoderéssim de la impremta d'*El Matí*, òrgan d'UDC. Hi vam anar, si la memòria no hem traïx, amb Pau Cirera, Amadeu Bernadó i algun altre company que no recordo bé. Sabíem perfectament que UDC no era un partit feixista ni tenia res a veure amb la rebel·lió militar, però l'aparició d'un diari catòlic legal en aquelles circumstàncies era impensable. Vam fer-nos càrrec, doncs, sense més tràmits, dels tallers del pulcre diari vagament rosat i format aleshores insòlit⁹. Per cert, cosa que sap poca gent, l'antic equip redactor, o una part d'ell, va venir a oferir-se'ns per treballar al nou diari. Si no recordo malament, qui va dirigir-se a mi en ple carrer, abans no entréssim a la impremta, era Bru Romeu. Els vam dir que ens sobraven periodistes i els vam deixar marxar en pau.

En efecte, ens sobraven periodistes. I un dilema que es va presentar al partit acabat d'unificar era si calia mobilitzar-nos tots en la premsa pròpia o bé deixar-los als diaris conservats i renovats. No per tenir-hi censors o espies, que no haurien servit de gaire, però sí per procurar l'entesa amb les altres formacions. Vam adoptar la segona solució. I vaig reincorporar-me poc després al meu lloc de secretari de *La Publicitat*.

Sobre l'apropriació d'*El Matí*, un dels periodistes que hi treballaren després, l'escriptor Vicenç Riera i Llorca, ens glossa¹⁰ l'ocupació:

En esclatar la guerra vaig rebre un avís perquè anés a la impremta d'*El Matí*, la qual, junt amb el diari, havia estat confiscada per un partit que de fet encara no

8. GRANIER-BARRERA, E. (1994). *Un periodista en guerra*, dins les *Memòries d'un periodista abans i després de la guerra*. Barcelona: Hacer, p. 141-163 i rep. d'*Annals del Periodisme Català*, 12 (1987).
9. El diari tenia un disseny impecable, el paper disposava d'una tonalitat lleugerament rosada i el format diferia de l'habitual llençol, el format immens el doble dels diaris actuals aproximadament i del format quart, per anar al format semblant a l'estàndard de la premsa de postguerra.
10. RIERA I LLORCA, V. «Un primer número improvisat», *Capçalera* 4 (juliol-agost de 1989).

existia però que quedaria constituït l'endemà, i que em fes càrrec de la redacció i de la compaginació del nou periòdic que duria la capçalera de *Treball* [...]. Vaig trobar una impremta petita però ben equipada. Entre els que vaig trobar ja redactant hi havia Armand Quintana, redactor d'esports de *La Rambla* com abans ho havia estat de *L'Opinió*. Aquest Quintana no era de cap partit però acabada la guerra era un comunista tan ortodox o tan dòcil, que el van evacuar a l'URSS. Aleshores jo era redactor de *La Rambla*, on tenia al meu càrrec la informació dels conflictes socials i la de comarques.

Em vag posar a la feina —conscient que aquesta era provisional, perquè jo no podia pensar a deixar el meu lloc a *La Rambla*— i em vaig sentir ben acollit pels obrers de la impremta, que no feren cap objecció per obeir ordres d'uns intrusos. No vaig saber mai com s'havia fet la confiscació, ni per part dels qui m'havien enviat allí ni per part dels obrers, que, per diverses observacions, vaig comprendre que no hi havia dubte que eren gent triada, addicta a la direcció catòlica d'*El Matí*. No vaig saber tampoc qui havia organitzat el servei d'agències, però aquest servei funcionava, com l'havia vist funcionar a *L'Opinió* i a *La Rambla*. Les notícies, com per als altres diaris, ens arribaven en un castellà deficient i els redactors les havien de reescriure, no sols traduir-les, perquè les notes de les agències consistien en una enumeració escarida i matusera dels fets.

A la impremta d'*El Matí* hi havia una guàrdia de sis o set xicots armats a les ordres d'un tal Cortezón que suposo que tenia la missió de garantir que la *proprietat*¹¹ de la impremta no fos disputada per cap altra organització. Però vaig comprovar que Cortezón i la seva gent tenien competències més àmplies: a quarts de nou, dos dels nois de la guàrdia —sense abandonar el fusell, que duïen penjat al muscle— van posar damunt la taula de la redacció on treballàvem, i sense que ningú hagués demanat res, un plat amb dos ous ferrats i un altre amb un tall de filet i patates fregides per a cada un dels que érem allí; tot calent, em van dir.

Els redactors van fer una pausa a la feina. Com que la impremta era a pocs minuts de casa, on la muller m'esperava per sopar, no vaig participar en l'àpat. En tornar, una estona després, els companys havien reprès la feina. Sempre he recordat amb curiositat que en aquells dies de desordre, quan tot anava en doina, la qüestió del menjar funcionava d'una manera satisfactòria. [...] A la impremta d'*El Matí* vaig fer la compaginació del diari amb les normes amb què havia fet la de *L'Opinió* i també en absència de Lluís Aymamí Baudina, de *La Rambla*, a la recerca d'harmonia i equilibri en la combinació de títols i gravats. La feina em fou fàcil; els obrers de la casa eren bons, coneixien bé el seu ofici. No em va estranyar, perquè *El Matí* era, en la seva modèstia, un diari pulcre, molt ben fet. L'endemà es va presentar a la impremta Pere Ardiaca: s'havia constituït el partit i l'havien nomenat director del diari. Vaig deixar la feina a mans seves. Amb la capçalera de *Treball* es va fer un dels diaris de més circulació a Catalunya, durant la guerra. Mai no m'he explicat per què es va procedir a la confiscació d'*El Matí* que era l'òrgan d'un partit que feia la guerra amb la República.

Treball. Diari dels treballadors de la Ciutat i del Camp apareix i amb el lema *Treballadors de tots els països: uniu-vos* surt el 21 de juliol de 1936, amb uns

11. Subrallat a l'original.

titulars que ocupen més de la meitat de la superfície de la primera pàgina. El llarguíssim titular deia:

Els militars feixistes s'aixequen contra la República. Les masses treballadores, en una rèplica heroica i contundent, aixafen la reacció. Gairebé arreu del territori de la República, la sublevació ha estat vençuda. Davant aquestes gravíssimes circumstàncies és acordat, pels Comitès respectius, la fusió dels quatre partits obrers que componen el Comitè d'Enllaç. Així mateix, les organitzacions sindicals de base marxista prenen la decisió de fusionar-se en un sol organisme. Aquest diari serà l'òrgan i el portanveu d'aquest moviment.

L'editorial titulat *El diari del proletariat* acaba la breu descripció dels objectius amb una crida a les apropiacions:

Treball, que saluda admirat els nostres morts, expressa tota la seva solidaritat a les mares, esposes i fills dels caiguts i es fa un deure i un compromís d'honor que no seran abandonats en llur dolor. Insistirem i batallarem —si el cas arriba— perquè els familiars dels herois dels dies 19 i 20 no siguin abandonats.

Les fortunes dels traïdors a la República i a la classe treballadora que els paga-han han d'ajudar a alleujar la situació en què quedaran tantes llars obreres.

Treball, avui es fa aquest deure i aquest honor.

Treballadors, ajudeu-nos.

Dels altres diaris apropiats destaca el procés de *La Veu*, del qual disposem dels testimonis que ha recollit Joan Sariol Badia¹², antic redactor del diari de la Lliga i, molt especialment, del treball sintètic de Jordi Sabater¹³, que estudia el procés des de la perspectiva de la CNT que se n'apoderà i que expliquem en una altra banda¹⁴.

Abast del procés

Pràcticament tota la premsa feta a Catalunya¹⁵ patirà el procés d'una forma o altra, unes capçaleres desapareixeran, altres continuaran variant la propietat i el contingut. Només uns pocs diaris, naturalment republicans, essencialment els

12. SARIOL BADIA, J. (1977). *Petita història de la Guerra Civil. Vint-i-tres testimonis informen*. Barcelona: Dopesa.
13. SABATER, J. (1986). *Anarquisme i catalanisme. La CNT i el fet nacional català durant la Guerra Civil*. Barcelona: Edicions 62.
14. FIGUERES, J.M. *La Veu de Catalunya. (1899-1937)*, encàrrec de l'Ajuntament de Barcelona, en curs de redacció final.
15. El procés és general a tot l'Estat. Hem vist amb un cert detall els pocs estudis fets. COMPANYY I MATES, A. «Aproximació a la premsa diària menorquina durant la Guerra Civil (1936-1939)», *Estudis Balearics* 51 (Palma, febrer-maig de 1995), p. 51-61; TOMÁS VILLARROYA, J. «La premsa de València durante la Guerra Civil (1936-1939)», *Saitabi* XXII (València, 1972) p. 87-12 i GUZMÁN, E. DE. «Periódicos y periodistas del Madrid en guerra», *Tiempo de Historia*, (Madrid, juny de 1979), p. 11-21, els quals ofereixen la relació dels periòdics apropiats en les respectives localitats.

d'ERC, no seran afectats. El procés, tant a Barcelona com a comarques, altera la propietat de les empreses periodístiques i les afecta en els aspectes següents:

a) **Influència i control del procés comunicatiu general.** La creació d'organismes nous com el Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya i la preeminència del control dels partits i centrals sindicats a través de nous organismes professionals com el Sindicat de Dibuijants, comitès de treballadors a les empreses editores, etc., mostra els canvis generals en pràcticament tota la informació que s'anirà produint a mesura que es consolidi la victòria del carrer. La informació serà emesa i distribuïda en publicacions sota la direcció del nou ordre social basat en la preeminència, el juliol del 1936, del món obrer i popular. El procés comunicatiu afectat, basat en el control, serà global de la redacció a la impressió passant per l'administració, etc. Fins i tot, en la distribució, almenys a Alacant, on s'ha estudiat¹⁶ molt bé la premsa durant el període bèl·lic, i es coneix com es creà una central distribuïdora única que centralitza el procés amb l'òbvia possibilitat de control obrer dels continguts a l'igual com telèfons, telègrafs, etc. A la governamental censura de guerra, s'hi afegirà la censura roja obrera.

b) **Amplitud de la premsa afectada i gran abast geogràfic del fenomen.** La major part de la premsa diària informativa de Catalunya patirà apropiacions i serà així fins a la fi de la guerra, en la qual es produirà, en tots els periòdics menys en els privats de propietaris franquistes, una nova apropiació que silenciarà tota la premsa d'esquerres i republicana en la seva propietat i, en continguts, amb la Llei de guerra del 1938. Un exemple n'és el diari privat gironí de la prestigiosa família Rahola, *L'Autonomista*, que és pendent encara avui de devolució. A les ciutats on no hi ha diaris seran els setmanaris les publicacions objecte d'apropriació. En definitiva, totes les ciutats on només hi hagi impremtes seran afectades fins arribar a l'extrem que a Reus el diari republicà *Les Circumstàncies* el juliol i agost de 1936 no pot aparèixer en no disposar d'impremta. La comunicació serà la pedra de toc per mostrar la ciutat nova, el país que ha canviat de mans. En definitiva, el nou ordre revolucionari es mostra a la premsa. Els cartells seran la nota de color amb la presència constant al mur i els diaris i revistes seran la plataforma que mostrarà els missatges de propaganda, de formació, amb el control informatiu de fons.

c) **Continguts temàtics, gràfics i lingüístics novedosos.** Hom mostrarà els diaris i setmanaris nous amb un lèxic revolucionari, amb una iconografia espe-

16. MORENO SÁEZ, F. (1994) (ed.). *La prensa en la provincia de Alicante durante la Guerra Civil (1936-1939)*. Alacant: Instituto de Cultura Juan GilAlbert, Alacant. Curiosament la premsa de guerra no ha estat estudiada tot i els esforços de revistes com *Annals del Periodisme Català*, que hi dedicà el número 10 del gener-març de 1987 amb records de testimonis de periodistes que malauradament no es fixen a fons en seva vivència personal. Intenten explicar tot el procés, feina complexa, i el resultat és la successió d'errors encadenats com dir que la CNT expropia *La Veü de Catalunya* «la qual li va canviar el nom i es va quedar en *Catalunya* un cop li van treure la "veü"» (p. 14). A part, en el mateix número destaquen els comentaris de BARULL, J. «Premsa i història, Lleida, 1936-1939» (p. 32-37) i ARAGÓ, N.-J. «Guerra Civil i premsa de Girona: història d'una destrucció», (p. 22-31), que fan un estat específic de la qüestió ben interessant.

cífica igualment d'agitació i sensibilització que reflectirà els canvis en el camp de la premsa. La preeminència de la llengua catalana, en tots els diaris d'apropiació, serà una altra característica general amb l'excepció dels periòdics anarquistes i marxistes heterodoxos, de la CNT-FAI i el POUM, que després d'unes vacil·lacions es decantaran decididament pel castellà amb la reserva d'un sol títol, precisament *La Veu*. La premsa no haurà de persuadir ni convèncer argumentalment, senzillament només fer agitació i propaganda tot mostrant la força del nou ordre. Sobre aquest aspecte disposem d'una bona aportació¹⁷ en referència a la transformació dels continguts.

d) **Premsa com a instrument d'influència.** L'acció de compra del periòdic implica una vinculació d'adhesió i una aportació financera. Quan aquestes dues accions són anul·lades no podem prendre en consideració, per tant, factors numèrics de tiratge. La resposta del públic com a signe d'adhesió és forçada. Ho sabem pels subscriptors anteriors al 18 de juliol als quals no se'ls permet la renúncia; es considera una maniobra de caràcter contrarevolucionari. El tiratge tampoc no és una dada eloqüent de la difusió social: molts diaris són enviats a les columnes del front, cada grup polític ho fa amb les seves forces armades, i també a tots els locals de delegacions, etc., d'arreu del país.

e) **Canvis en la propietat.** Les excepcions al procés general d'apropiacions són irrellevants, i afecten només publicacions dels partits amb capçaleres pròpies antigues com ERC i Acció Catalana (AC) o noves com Estat Català (EC) o Izquierda Republicana (IR). Només es respecta la premsa republicana que, d'altra banda, és minoritària, un 10% del total de títols: 4 diaris sobre 24 a comarques i mitja dotzena sobre la seixantena de Barcelona. Els motius de les apropiacions són variables formalment però pensem que només hi havia un objectiu: silenciar la premsa que encarnava el rival de classe i fer sentir la pròpia. Els diaris conservadors no apareixen, els seus redactors s'han amagat o han fugit, s'aspirava a disposar d'unes capçaleres pròpies. Quan no es trobin suficients diaris de dreta per ocupar s'anirà als periòdics republicans: a València hi ha l'apropiació d'un diari d'IR per la CNT.

Un exemple: *El Matí*, el diari afí a UDC. Podem preguntar-nos: és requisat pel seu catolicisme i sentit d'ordre o per disposar ràpidament de la infraestructura d'un periòdic en marxa? Granier-Barrera ens respon que s'ocupà per les instal·lacions. Per tant, podem concloure que els diaris de dretes callen, les seves maquinàries serveixen per fer els diaris d'esquerra. Certament, les apropiacions són un fenomen complex en el qual hi juguen dos grans objectius: disposar d'una plataforma comunicativa i silenciar una veu hostil, enemiga o indiferent a les reivindicacions revolucionàries. A Barcelona són respectades ben poques capçaleres, només les republicanes d'esquerres com *La Humanitat*, *La Rambla* i *Última Hora* (ERC), *La Publicitat* (AC) i *El Diluvio*... Es produí un canvi global de propietat

17. GÓMEZ MOMPART, J.L., i MARÍN, E. «Les transformacions de la premsa catalana de la República a la guerra», dins *Comunicación, cultura y política durante la II República y la Guerra Civil*. Bilbao: Universidad del País Vasco (1990), II, p. 197-219.

i contingut en la premsa en un procés sobtat, de la nit al dia i ben poc conegut¹⁸. El podem veure clarament en les apropiacions de diaris de Barcelona el 1936:

Capçalera original	Capçalera nova	Entitat ocupant
1936		
<i>El Correo Catalán</i>	<i>Avant</i> → <i>La Batalla</i>	POUM
<i>El Matí</i>	<i>Treball</i>	PSUC
<i>La Veu de Catalunya</i>	<i>La Veu de Catalunya</i>	GC/CO→CNT
<i>L'Instant</i>	<i>Catalunya</i> → <i>CNT</i>	CO [CNT]
<i>Diario de Barcelona</i>	<i>Diari de Barcelona</i>	EC→CO
<i>La Noche</i>	<i>La Noche</i>	CNT-FAI
<i>Diario de la Marina</i>	<i>Diario de la Marina</i>	CNT
<i>La Vanguardia</i>	<i>La Vanguardia</i>	GC→CO
<i>Las Noticias</i>	<i>Las Noticias</i>	CO→UGT
<i>El Noticiero Universal</i>	<i>El Noticiero Universal</i>	CO
<i>El Día Gráfico</i>	<i>El Día Gráfico</i>	IR
<i>El Mundo Deportivo</i>	<i>El Mundo Deportivo</i>	CO
<i>Diario del Comercio</i>	<i>Diario del Comercio</i>	PFI
<i>Diario Mercantil</i>	<i>Diario Mercantil</i>	PFI
1937		
<i>La Rambla</i>	<i>La Rambla</i>	JSUC

Apropiació per evitar el control obrer. GC: Generalitat de Catalunya; CO: Comitè Obrer; PFI: Partit Federal Ibèric; POUM: Partit Obrer d'Unificació Marxista; PSUC: Partit Socialista Unificat de Catalunya; UGT: Unió General de Treballadors

18. La bibliografia sobre la premsa a la Guerra Civil a Catalunya és molt escassa i l'anem oferint com el número citat d'*Annals del Periodisme Català: Premsa i Guerra civil* (gener-març de 1987) amb «La premsa prohibida pel franquisme», de Josep M. CADENA (p. 18-21) i «Dos anys i mig de patiment», de Josep M. LLADÓ (p. 12-17). Algunes referències general a SALAUN, S. «La presse républicaine pendant la guerre d'Espagne», a *Typologie de la presse hispanique*. Rennes: Presse Universitaires de Rennes (1986), i «Premsa republicana en la Guerra Civil. Reseña bibliográfica», a *Estudios de Historia Social*, 24-25, p. 475-543 (1983); TRESSERRAS, J.M. «La premsa republicana. La premsa en Cataluña», dins el monogràfic d'*Historia 16* dedicat a la cultura en la sèrie de la Guerra Civil (núm. 17 de 1987) o a TUÑÓN DE LARA, «La premsa», a *La Guerra Civil española 50 años después*. Barcelona: Labor (1985). També la notable bibliografia de JONES, D. «Comunicación y cultura en la II República: nuevas aportaciones bibliográficas», *Anàlisi* 13 (1990). Molt suggerent és el record de SÁNCHEZ I PASTOR, C. «Vida i mort dels periòdics de front», *Revista de Catalunya* 9 (1987). En l'àmbit comarcal, PLA PLANAS, J. «Una aproximació al periodisme altempordanès durant el període de la Guerra Civil», a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos* (1990) i CORNELLA, P. «La premsa gironina en el context de la Guerra Civil», a *Revista de Girona* 116, (1986), tot i que hi ha moltes dades en memòries, estudis de conjunt sobre la guerra en una ciutat concreta i censos locals. Important i notable és, finalment, l'aportació de to censal de NÚÑEZ DÍAZ-BALART, M. (1992). *La premsa de guerra en la zona republicana durante la Guerra Civil española, 1936-1939*. Madrid: Ediciones de la Torre. També als censos de Mataró (per F. COSTA), Girona, (L. COSTA), Vilanova i la Geltrú (S. MORAL), Granollers (J. SUBIRA), etc., hi ha moltes dades sobre processos específics de títols concrets. Sobre Catalunya, CULLA, J.B., i DUARTE, A. (1990). *La premsa republicana*. Barcelona: Col·legi de Periodistes, i CENTELLES, E. i CAMPILLO, M. (1979). *La premsa a Barcelona (1936-1939)*. Barcelona: La Gaya Ciència.

A Barcelona hi ha l'apropiació de 15 capçaleres entre el 1936 i el 1937. Totes són de periòdics privats, siguin d'un propietari individual o d'una societat. Hi ha dos diaris de la Lliga i els dos són espoliats. També seran col·lectivitzats diaris sense to ideològic. Hi ha fins i tot el cas límit d'un diari esportiu d'empresa, *El Mundo Deportivo*, que serà col·lectivitzat més com a empresa que no com a diari.

Tanmateix, tindrem dades desiguals del procés; així coneixerem aspectes de *La Vanguardia*¹⁹ mentre en d'altres diaris tot i existir llibres monogràfics i una nodrida bibliografia ho ignorem atenent que cap estudiós no ho cita²⁰. El PSUC s'apropriarà el 1937 d'un periòdic, *La Rambla*, per mort del propietari, el diputat d'ERC E. Sunyol. Les capçaleres requisades s'editaran majoritàriament, amb l'excepció anarquista, en la mateixa llengua que es feia el periòdic abans de l'apropiació, tant a comarques com a Barcelona. A comarques els diaris mantindran el ritme creixent de catalanització en una proporció molt més alta en català, en la pràctica totalitat, que no a la capital.

Dualitat català-castellà

No hi ha canvis lingüístics significatius. Només a la capital de Catalunya el *Diario de Barcelona*, a cura del partit nacionalista Estat Català i *Avant* de l'antic *El Correo Catalán*, passaran del castellà al català. Un nou diari en català serà *Catalunya*. Els tres diaris passaran a fer-se abans d'un any en castellà. El partit nacionalista haurà de marxar dels locals de l'històric diari del Brusi i editarà el *Diari de Catalunya* mentre els obrers marxistes heterodoxos i anarquistes transformaran els seus diaris en *La Batalla* i *CNT* respectivament.

Tanmateix, a Barcelona apareixen el 1936 28 diaris dels quals 20 ho faran en castellà i d'aquests dos, *La Vanguardia* i *El Diluvio*, tindran la meitat del tiratge. Només 8 capçaleres apareixeran en català. Després del 18 de juliol les xifres es modifiquen amb els 3 títols que passen del castellà al català, altres diaris desapareixeran (*La Jornada*, *La Aurora*...) i el total serà d'11 diaris en català per 19 en castellà. El 1938 la situació restarà en creixement idiomàtic per al català: de 21 diaris existents 7 ho seran en català per 14 en castellà. Els 28 diaris de Barcelona

19. VOLTES BOU, P. «*La Vanguardia* durante la Guerra Civil española», *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña* XI (juliol de 1974), p. 4152.
20. *El Noticiero Universal*, com altres i que prenem com exemple, és exponent de la manca de dades malgrat l'extensa bibliografia de què disposa: MUNTANER, J. (1988). *«El Ciero» que no va arribar al segle*. Barcelona: Col·legi de Periodistes; TORRENT, J. i TÀSIS, R. «Un diari de vespre», dins *Història de la premsa catalana*. Barcelona: Bruguera (1955), I, p. 155-156; VIVANCOS, G. «Auge y caída del "Ciero"», *Annals del Periodisme Català*, 11 (1987); SOLSONA, B.: «*El Noticiero Universal*», dins *Evocaciones políticas y periodísticas*. Barcelona: Pòrtic (1983), p. 134-137 i, sense ànims d'exhaustivitat, atès que només esmentem la bibliografia que parla del diari d'abans del 1939, les fitxes amb el títol «*El Noticiero Universal*» a CAMPILLO, M. i CENTELLES, E. (1979). *La premsa a Barcelona (1936-1939)*. Barcelona: Centre d'Estudis d'Història Contemporània, p. 168 i a *200 anys de premsa diària a Catalunya 1792-1992*. Barcelona: Fundació Caixa de Catalunya (1995), p. 239-240.

del 17 de juliol de 1936 s'han reduït a 21 el 1938. Acabada la guerra, el 1940 seran només 5: 2 de franquistes: *La Prensa* i *Solidaridad Nacional* i 3 de privats: *La Vanguardia*, *El Correo Catalán* i *Diario de Barcelona*. Els 5 en castellà.

La transformació, a Barcelona, de dos diaris obrers, del català al castellà, ha fet creure, erròniament, que aquest procés de conversió és general a tot el país quan precisament és a l'inrevés. I hem volgut tancar la discussió cercant tots els diaris que es van fer a comarques i en quina llengua van ser. El resultat és prou clar. El total de diaris que apareixen a comarques després del 18 de juliol de 1936 és de 31 dels quals 23 són en català. La titularitat de tots aquests periòdics, tret dels d'ERC i un parell de republicans independents, és de partits obrers, sindicats, fronts, comitès...

Dels 66 diaris que apareixen durant la Guerra Civil a Catalunya només 4 canvien del català al castellà: els 3 citats de Barcelona i *Combat* de Terrassa que passarà a ser *Adelante*. Ben clara és la visió de la llengua dels diaris de comarca. Si mirem la titularitat dels 8 diaris que es fan a comarques en castellà la relació és clara: 5 són de la CNT. En altres paraules: dels 6 diaris de la CNT a comarques 4 són en castellà, 1 bilingüe i un en català. Els 7 diaris que tindrà la CNT a Barcelona seran també majoritàriament en castellà, tancades *La Veu de Catalunya* i *Catalunya* (ex *L'Instant*). Tots els comitès obrers han triat majoritàriament i espontàniament la llengua parlada majoritària a Catalunya. A Girona els tallers d'*El Norte*, el *Diario de Villanueva*, *La Cruz* de Tarragona...; tots aquests diaris en canviar la propietat seran fets en català.

S'ha volgut fer creure en una exclusiva presència de la llengua castellana en la classe obrera. Com si no hi hagués obrers catalans. En realitat en el procés de castellanització hi van jugar molts factors. Esmentem-ne només un: la societat valenciana serà més castellanitzada amb l'arribada de funcionaris i intel·lectuals fugint el 1938 del setge de Madrid i, posteriorment, li tocarà el torn a Barcelona. A Barcelona hom editarà una dotzena de diaris informatius i oficials en castellà.

No hi ha exclusivament un procés de castellanització de la premsa obrera. El fenomen és, tanmateix, repetim-ho, el contrari: la classe obrera catalanitza la premsa! Almenys en la premsa diària que hem estudiat i no ho podem afirmar per a la premsa setmanal ni per a l'especialitzada en no haver-la estudiada tot i que detectem la mateixa tendència. I en els setmanaris segurament igualment ho trobaríem. A Manresa *Trabajo*, el veterà setmanari anarquista que aspira a convertir-se en diari, sempre parla d'aquest títol, en castellà. La CNT ni es planteja el canvi idiomàtic. Només cal veure les llistes de títols apareguts per adonar-se de la relació claríssima entre filiació política de l'editor i ús de la llengua en l'evolució del 1936 fins al 1938.

Tanmateix, la premsa en llengua catalana té el 1936 prestigi i utilitat; com s'explica sinó que la CNT editi i mantingui, uns mesos del 1937, el diari obrer en català *Catalunya*²¹, a més de *Solidaridad Obrera*? O que mantingui *La Veu de*

21. SABATER: «*Catalunya*», dins *Anarquisme i catalanisme*, p. 65 i s. i TAVERA, S. (1992). «*Solidaridad Obrera*». *El fer-se i desfer-se d'un diari anarcosindicalista (1915-1919)*. Barcelona: Col·legi de Periodistes, p. 94 i s.

Catalunya en català. Quan falti el paper, taló d'Aquil·les de la premsa en guerra, la CNT es treurà la careta i tancarà *La Veu* i convertirà *Catalunya* en *CNT*. Concloent, com és que gairebé tots els comitès locals que editen un diari, fan el nou periòdic en català i, fins i tot, en canvien la llengua, optant pel català?

Com explicariem els nombrosos butlletins de les empreses col·lectivitzades, que es fan en català²². S'han volgut veure els grans butlletins com *Aceró* o *Martillo* com a exemple mentre hi ha una notable quantitat de premsa obrera en català. Quan la CNT a València rebutja els comunicats obrers que li tramenten per a publicar en els seus periòdics correligionaris per estar escrits en valencià és conseqüent amb una prioritització lingüística que no gosa fer a Catalunya per la força i prestigi de la llengua catalana però tria el model a seguir en els diaris nous que edita.

Hem de creure que els públics, òbviament, eren diferents, i que per tant de ser certa la hipòtesi de la lectura dels obrers catalans en castellà resultaria incompreensible el fet que apareguin una vintena de diaris, nous de trinca en contingut que no tots de capçalera, a Mataró, Lleida, Tarragona, Manresa, Terrassa, Sabadell, Vilanova i la Geltrú, Reus, Tortosa, Girona i Igualada i triïn voluntàriament el català amb l'excepció de la CNT. A no ser que es digui que els lectors eren capes mitjanes i petita burgesia. El POUM optarà pel castellà a Barcelona i només tindrà en castellà *Adelante* de Lleida, mentre disposarà en català de *L'Espurna* a Girona, *Front* a Terrassa i *El Pla de Bages* a Manresa i molts setmanaris també a Olot, Figueres, etc., en català.

Apropiacions a comarques

Serà una iniciativa general a Catalunya i fixem-nos que només en el cas de les apropiacions que són fetes d'unes instal·lacions apareix un nou diari. Tanmateix, la manca de dades és notable i per aquesta raó hem hagut d'anar a consultar la bibliografia local on consten les dades de la premsa de cada ciutat.

No considerem com apropiació de premsa l'efectuada de locals diversos a partir dels quals s'editaran setmanaris. Només esmentem aquestes instal·lacions quan s'hi edita un diari. Per abastar l'amplitud dels setmanaris veuríem que a totes les ciutats on hi ha impremta i siguin també nuclis de comarca o de zona, en una cinquantena hi ha col·lectivitzacions, confiscacions municipals, apropiacions polítiques o sindicals. El procés de les apropiacions al país és general a totes les ciutats de Catalunya, hi hagi o no diaris. Seran impremtes, setmanaris, etc. Podem afirmar que al costat del control del carrer el 1936 el control de la comunicació també canvia de mans.

A tot Catalunya els locals públics tenen un sotrac en la titularitat de la propietat. Per esmentar només un exemple. A Valls, segons l'interessant testimo-

22. *Foc Nou. Portanveu dels obrers manuals i intel·lectuals de la indústria incautada Empresa Dubler, Alliberament. Òrgan de la Federació Obrera de Sindicats de la Indústria Gastronòmica; Butlletí de la Cooperativa Obrera de Producció Indústria Linera; Ressorgiment. Portantveu dels Treballadors de la [sic] Empresa Socialitzada Casa Vilardell...*

niatge de F. Casas, que ocupava un càrrec destacat a l'Ajuntament, la CNT s'apoderà del Centre de Lectura, un casino benestant; el PSUC del Casino; el POUM del Club Velocipedista, entitat burgesa amb ric mobiliari; la FAI de l'Agrupació Social Tradicionalista; un col·legi religiós esdevé Casa del Poble... Els quatre setmanaris locals existents simbolitzen la situació de la premsa setmanal. Uns desapareixen com a exponent del món que s'enfonsa: l'ordre conservador, és el setmanari afí a la Lliga *El Temps*. Altres moren mentre el seu local és espoliat, és el cas dels tradicionalistes *La Crònica de Valls* i *Juventut* arran de l'ocupació per la FAI de les instal·lacions generals del centre, no les exclusives del setmanari. Un tercer apartat serà la continuïtat, així el setmanari *Treball* continua i passa al servei del PSUC. A Vilafranca del Penedès, la CNT s'apropia del Casino Unió Comercial; el Comitè de Milícies Antifeixistes, del Centre Agrícola; l'Ajuntament, dels edificis religiosos i algun de civil. A Vic, Olot, etc., a totes les ciutats que no esmentem pels diaris també hi ha canvis en el panorama comunicatiu.

El procés és general a tot Catalunya i els qui s'apropien de diaris, etc., no són només els partits radicals sinó les noves organitzacions, les entitats legals, com ajuntaments, etc., fins i tot la mateixa Generalitat, cas de *La Vanguardia* i *La Veu de Catalunya*, per intentar bastir una política comunicativa pròpia, bé per defensar de destruccions o bé per impedir la puixança de les milícies i dels comitès obrers.

La varietat en el procés general de les col·lectivitzacions és ben real. La trobem en les apropiacions de premsa. Així quan el fet *normal* és que les dretes «s'esfumïn», en expressió de l'època, el local que interessa simplement s'ocupa, obrint la porta i prou, sense papers ni autoritzacions. Així succeeix en els locals de propietaris de dretes i, segons els testimoniatges de premsa que veurem més avall, esdevé en el camp periodístic. Hi ha, això no obstant, casos de col·laboració, sobretot en els negocis petits en els quals el propietari no és de dreta o de dreta pura i no és de missa ni exponent de l'ordre tradicional burgès sinó un ciutadà corrent més sense adscripció ni militància coneguda. Què passa aleshores? Hi ha tota una casuística. En buit de poder, en canvi de moment jeràrquic, les apropiacions són molt fàcils d'efectuar si qui té el poder les vol fer. deixem que parli²³ el testimoni que hem citat anteriorment, de F. Casas-Mercadé, quan afirma:

... quan els obrers van reintegrar-se a la feina [van trobar] uns, que el propietari de la fàbrica, del taller o del negoci on treballaven s'havia amagat; almenys, no hi era; altres, que no s'havia mogut, sense però, que sabés com bellugar-se, sense que tingués esma d'emprendre de continuar la vida normal. En una paraula; anava perdut, a la deriva. Aleshores, com si, tot d'una, haguessin fet la seva aparició, flotant, a mig aire, començarem a sentir parlar d'apropriacions, i, singularment, de col·lectivitzacions. Hi ha qui afirma que l'apropiació de les indústries i dels comerços per part

23. CASAS-MERCADÉ, F. (1982). *Valls, la Guerra Civil. Quan no hi havia pau ni treva, 1936-1939*. Valls: Institut d'Estudis Vallencs, p. 103.

dels treballadors fou espontània. Al meu parer no fou així. Hi hagué petita empresa, els obrers de la qual pujaren a l'Ajuntament (al Comitè) tot preguntant «què havien de fer». Les indicacions —les «ordres»— aviat es cursaren: «col·lectivitzeu, de moment, la fàbrica, el negoci. Penseu que ja són vostres. Feu-los rutllar. Quan sigui l'hora ja en parlarem en definitiva». Això és el que veiérem. En veritat, de «col·lectivitzacions» n'hi hagueren, pràcticament, de diversos tipus. Les més òbvies foren les de les indústries, el propietari de les quals havia fugit. N'hi hagué que foren, en realitat, una entesa entre el patró i els obrers. En d'altres, en fi, el propietari es considerà com un treballador més amb totes les seves conseqüències i derivacions.

En el cas de la premsa tenim un testimoniatge molt clar amb el *Diario de Avisos* de Manresa, on el propietari²⁴ es posa a disposició del nou ordre revolucionari. Fins el famós Decret de col·lectivitzacions del 24-XII-1936 que aspira a posar un xic d'ordre legal en l'espinesa qüestió dels canvis de propietat real, la situació és, sintetitzant fins a la caricatura, que l'apropiació la fa qui té el poder de les armes o bé el control o hi aspira. La força dels fets serà difícil d'alterar.

La política de la Generalitat és ben significativa. La darrera setmana de juliol, el portaveu oficial de la Generalitat, que passa precisament de ser *Butlletí* a *Diari Oficial*, on hem pogut constatar la manca de textos legals sobre les apropiacions, tot i que manté la mateixa periodicitat, llegim el nomenament, sec i breu, de Joaquim Vila com a funcionari encarregat del control de les empreses periodístiques. Al costat de les apropiacions de *La Veu* i *La Vanguardia* tenim constància de l'efectuada al *Ciero*. Zarraluqui, exredactor del diari, ho explica²⁵ sintèticament:

El periódico en apariencia no había variado. Seguía todo igual, incluso con el gerente y el director en sus cargos, asistidos como anteriormente por Manegat [...]

24. «El *Diario de Avisos*, que durant la Dictadura de Primo de Rivera esdevingué portaveu de la Unió Patriòtica, el partit únic en aquells moments i que poc abans de les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 s'havia decantat per l'ex-alcalde de la Dictadura Josep Mortardit i García, reaparegué el 27 de juliol, tot elogiant els esdeveniments revolucionaris i la lluita contra el feixisme: sens dubte, havia sofert un canvi significatiu respecte de la seva línia tradicional. Malgrat això, el *Diario de Avisos* [...] dugué durant els mesos següents una existència cada vegada més lànguida. Per exemple, a començament de 1937 tenia un tiratge de només 300 exemplars, amb unes possibilitats de supervivència que disminuïen dia a dia. A la reunió de la Federació Comarcal de la CNT del 19 de gener de 1937, que estudiava la possibilitat d'editar un periòdic afí a aquesta central sindical, hom deia, en relació amb aquesta finalitat, que "una de las gestiones que más nos satisface es la entrevista efectuada con el director y patrono del diario local *Avisos*, el cual nos ofreció el periódico, junto con la imprenta, con la sola condición de respetar el personal empleado en ella, y con excepción de su cargo que de director pasaría a cajista". Tanmateix, aquest objectiu no s'acabà de concretar, i el *Diario de Avisos* desaparegué definitivament», a ALOY, J., FONS, R. i GASOL, P. (1993). *Història gràfica de Manresa. La Guerra Civil (1936-1939)*. Manresa: Edicions Selectes, p. 114-115.
25. ZARRALUQUI, J. «*El Noticiero Universal*» dins *Cuatro redacciones y una guerra. La vida y la época de un periodista*. Barcelona: s/e, (1968), p. 115, i p. 131-145.

Empero a poco que se profundizase en vida normal del diario se comprobaba el cambio operado. Al gerente le quedaba el nombre, la consideración de todos y un sueldo todavía decoroso, pero sus funciones habían pasado a ser ejercidas por un Comité Obrero de Control que integraban representantes de la redacción, de la administración y de los talleres. Al director le sucedía otro tanto. Los redactores seguían como en otra época llevándole las cuartillas, pero quien en realidad tenía que aprobarlas era el redactor político, Enrique Tubau, a quien Companys había designado como delegado gubernativo de la Generalidad. En cuanto a los redactores, casi todos espiritualmente al otro lado de la barricada, seguían su labor a sabiendas de que cuanto escribían no respondía a la verdad, reducida a las radios catalanas y a Unión Radio de Madrid toda la habitual y múltiple fuente informativa de un diario. La única excepción era la radio sevillana, de la que comenzaron a recoger las charlas de Queipo, para ser más tarde comentadas sin gracia alguna, sustituido el donaire irónico por la injuria.

La importància numèrica del procés fou notable. Vegem-ho gràficament en la variació de la propietat dels periòdics i impremtes requisades o col·lectivitzades:

	Antics propietaris			Nous propietaris			
	LLIGA	CEDA	ALTR.	PSUC	POUM	CNT	CO
Barcelona	2	1	12	2	1	6	4
Comarques	7	2	7	4	7	4	12
Total	9	3	19	6	8	10	16

Hi ha manca de concordància numèrica per variació de capçaleres, canvis de títol, etc. Hi ha periòdics que apareixen a les impremtes requisades que treuran un periòdic nou i no equivalen a transformació de periòdic i a amplitud en el procés que no és només del 1936 sinó que hi afegim el 1937 (*La Rambla*). Hi ha molts canvis de títol i llengua, així *La Batalla* no el considerem un diari nou, és la continuïtat d'*Avant*. Hi ha casos dubtosos de diaris que no hem vist com *L'Espurna*, *Gerona CNT*, *El Explotado*, etc., i dels quals desconexim dades; però la visió de la bibliografia local catalana, rica, ofereix suggestives dades que hem aprofitat en aquest treball de mostrar una faceta nova de la Guerra Civil espanyola.

Fixem-nos en els propietaris dels diaris requisats el 1936:

Lliga	CEDA	Privats i altres
Comarques:		
<i>El Dia</i>	<i>Diari de Reus</i>	<i>Diari de Vilanova</i>
<i>Diari de Sabadell</i>	<i>El Norte</i> (Gi)	<i>Diari d'Avisos</i> (M)
<i>Diari d'Igualada</i>		<i>Catalònia</i> (T)
<i>Diari de Mataró</i>		<i>Diari de Tàrragona</i>

Lliga	CEDA	Privats i altres
<i>El Pla de Bages</i> <i>Diari de Girona</i>		<i>La Tribuna</i> (L) <i>El Correo</i> (L) <i>Heraldo de Tortosa</i>
Barcelona: <i>La Veu de Catalunya</i> <i>L'Instant</i>	<i>Diario de Barcelona</i>	<i>El Correo Catalán</i> <i>El Matí</i> <i>La Noche</i> <i>Diario de la Marina</i> <i>La Vanguardia</i> <i>Las Noticias</i> <i>El Día Gráfico</i> <i>El Noticiero Universal</i> <i>Diario del Comercio</i> <i>Diario Mercantil</i> <i>El Mundo Deportivo</i> <i>La Rambla</i>
8 diaris	3 diaris	19 diaris

M: Manresa, L: Lleida, Gi: Girona, T: Tarragona

A comarques tots els diaris requisats i els nous que es facin, a les impremtes també requisades, s'editaràn en català. Seràn 19 diaris en català, nous i que apareixeran majoritàriament el mateix 1936. A Catalunya només hi haurà premsa d'esquerres. Cas insòlit a l'Europa no marxista. Arran de la sublevació desapareix un diari, *Avui* (Reus), serà l'únic. Les 14 capçaleres de comarques que segueixen són requisades, menys els diaris d'ERC i AC. La Lliga serà el partit més perjudicat amb 6 diaris de comarques requisats, tot i que no era la propietària legal de tots els diaris requisats, que sovint eren de propietaris privats. Dels 31 diaris de comarques que apareixen després del 18 de juliol n'hi ha 8 en castellà. Dels 23 que queden 8 són capçaleres que continuen, amb la propietat alterada o no i 14 de noves. L'abast de la catalanització d'aquests periòdics comarcals és notable.

Coneixem el cas documentat d'un càrrec de la Lliga, el del diputat Josep M. Casabò, que era el propietari legal de tres diaris; però tothom sabia que els tres diaris —*Avui*, *Ara* i *Catalònia*— eren de la Lliga. Casabò tanca *Ara* el 6 de juliol de 1936, i traspasa als redactors —catalanistes i conservadors, com Busquets Molas— *Catalònia*. *La Pàtria*, de Manresa, també plega en perdre les eleccions del febrer. La premsa dels radicals o lerrouxistes, d'ERC, Acció Catalana és respectada. La premsa diària, dels socialistes a ERC. A Girona es respecta *L'Autonomista*, a Manresa *El Dia* (ERC), a Reus *Foment* (ERC) i *Les Circumstàncies* (AC), etc. El PSUC no tenia premsa diària el 1936, lògicament; no estava fundat però els partits que el funden i que sí que existien el 1936

tampoc no tenien premsa diària. Serà amb les apropiacions i la força política que assumirà el que li permetrà disposar de noves capçaleres.

El procés tindrà tanta força que arribarà a cobrar-se l'assegurança per la destrucció de les instal·lacions d'un diari a desgrat de les protestes —la llei no ha canviat— del legítim propietari que reclama, infructuosament, l'abonament²⁶. Tanmateix, a mesura que es treballin aquests aspectes en la perspectiva local, podrem conèixer més dades i especialment de les apropiacions tardanes. Per exemple *L'Espurna* de Girona, que apareix editat pel POUM el novembre del 1936, ho és en apropiar-se la impremta del carrer Ciutadans? Tanmateix, tots els diaris són diferents i al costat del diari obrer que segueix i és mort pel resultat advers de la guerra en altres hi ha problemes. A les memòries de l'impresor tarragoní Josep P. Virgili²⁷ se'ns comenta que la CNT-FAI²⁸ s'aproprià del *Diari de Tarragona* (ex *Diario de Tarragona*) col·lectivitzat pels obrers i amb pèrdues elevades atenent que el públic afí, de dretes, naturalment no comprava el diari sota control obrer i les pèrdues eren constants. La central sindical anarquista s'apropia del diari l'1 d'abril del 1937, però tot i així el tancà el 12 d'abril del 1938 per les pèrdues. El 1938 seguien vius 20 diaris obrers dels 33 que havien aparegut. La premsa catalana es veu molt afectada. A Barcelona de 28 diaris, 13 seran requisats i dels 23 de comarques també 15; o sigui de 51 diaris, 28 seran requisats.

Cal pensar que apareixen nous títols: una trentena a comarques i només 4 a Barcelona (sovint mantenen la capçalera en aquesta ciutat). Han desaparegut també una vintena de capçaleres a Catalunya. Per tant, mig centenar de diaris, entre els que desapareixen i els requisats, vol dir que tota la premsa feta a Catalunya es troba afectada. Només la de propietat republicana anterior al 18 de juliol es manté mentre tota la premsa canvia la propietat en un episodi de gran abast en l'Europa moderna atès que tota la premsa canvia de propietat i magnitud, esdeveniment europeu sense precedents, sense cap invasió d'un país per un altre.

26. Transcribim: «*El Pla de Bages* reaparegué gairebé dos mesos després de la Revolució del 19 de juliol, amb uns continguts ideològics i amb uns plantejaments administratius totalment diferents: el nou subtítol de "Diari Obrer" ja era ben explícit. [...] L'explicació d'aquest fet està en l'assalt i la destrucció de les instal·lacions del carrer d'Arbonés, immediatament després del fracàs de la insurrecció militar a Catalunya. Gràcies a una assegurança la nova propietat col·lectiva va poder finançar, si més no parcialment, les despeses de la reedició (l'empresa asseguradora acaba pagant la pòlissa en benefici de la col·lectivitat obrera perquè el representant d'aquesta Joan Lladó en defensà els interessos, davant l'intent de Josep Coll i Roca, propietari del diari, per tal de cobrar-la)». A ALOY, J. et al. *Història gràfica de Manresa. La Guerra Civil*, II, p. 115. És clar que el procés era fonamentat jurídicament per l'existència de les comunicacions del 22 de juliol que adreça l'alcaldia de Manresa al *Diario de Avisos* i a *El Pla de Bages* notificant que quedaven «confiscats temporalment» [sic].
27. VIRGILI, J.P. (1980). *Tarragona i la seva premsa (1900-1980)*. Tarragona: Caixa d'Estalvis de Tarragona, I, p. 28.
28. El mateix farà amb altres diaris com *El Heraldo de Tortosa*, també el 1937.

Acrònims:

AC	Acció Catalana
APC	Acció Popular Catalana
AR	Acción Republicana (València)
ASM	Agrupació Socialista de Maó
CA	Comitè Antifeixista
CDL	Comitè Defensa Local
CEDA	Confederación Española de Derechas Autónomas
CFP	Comitè Forces Populares
CLSP	Comitè Local de Salut Pública
CM	Comitè Milícies
CNT	Confederació Nacional del Treball
CO	Comitè Obrer
CRDF	Centre Republicà Democràtic Federal
CSP	Comitè Salut Pública
DRV	Derecha Regional Valenciana
EC	Estat Català
ERC	Esquerra Republicana de Catalunya
FA	Front Antifeixista
FAI	Federació Anarquista Ibèrica
FOM	Federació Obrera de Menorca
FP	Frente Popular, Front Popular
FCO	Front Català d'Ordre
GC	Generalitat de Catalunya
IR	Izquierda Republicana
LLAR	Lliga Autonomista Republicana
OPAP	Organització Popular Antifeixista de Palafrugell
PFI	Partit Federal Ibèric
PNV	Partido Nacionalista Vasco
PRE	Partit Republicà d'Esquerres
PSOE	Partido Socialista Obrero Español
POUM	Partit Obrer d'Unificació Marxista
PS	Partit Sindicalista
PSUC	Partit Socialista Unificat de Catalunya
RE	Renovación Española
SAG	Sindicat d'Arts Gràfiques (País Valencià)
UGT	Unió General de Treballadors
UR	Unió Republicana (Menorca)
URA	Unión Republicana Autonomista (València)
URN	Unión Republicana Nacional (València)

Abreviatures:

bil.: bilingüe	cast.: castellà	int.: integrista	social.: socialista
cat.: català	cons.: conservador	mon.: monàrquic	trad.: tradicionalista
catòl.: catòlic	indep.: independent	rep.: republicà	

Símbols:

/	Pausa i, després, continuïtat.	→	Transformació, continuïtat.
[ ]	Aproximació. De facto, no de iure: propietat, etc.	-	Lligam, unió.

Taula núm. 1. Relació de diaris de Barcelona el 1931²⁹**Existents el 1931:**

CAT.		CAST.	
<i>La Publicitat</i>	1922-1939	<i>El Diluvio</i>	1858-1939
<i>La Veu de Catalunya</i>	1899-1937	<i>La Aurora</i>	1918-1936
<i>La Nau</i>	1927-1933	<i>La Prensa</i>	1918-1932
<i>El Matí</i>	1929-1936	<i>La Jornada</i>	1920-1936
<i>La Humanitat</i>	1931-1939	<i>La Noche</i>	1924-1939
<i>L'Opinió</i>	1931-1934	<i>La Razón</i>	1928-1938
<i>Full Of. del Dilluns</i> ³⁰	1931-1939	<i>Hoja del Lunes</i>	1926-1939
<i>La Ciutat</i>	1931	<i>Solidaridad Obrera</i>	1916-1939
<i>Diari del Migdia</i>	1931	<i>El Progreso</i>	1906-1933
		<i>El Día Gráfico</i>	1913-1939
		<i>Diario del Comercio</i>	1890-1939
		<i>El Mundo Deportivo</i>	1929—→
		<i>Democracia</i>	1931
		<i>Hoy</i>	1931
		<i>Las Noticias</i>	1896-1939
		<i>El Resumen</i>	1917-1937
		<i>El Correo Catalán</i>	1876-1936
		<i>La Vanguardia</i>	1881—→
		<i>El Noticiero Univ.</i>	1888-1985
		<i>Gaceta de Cataluña</i>	1917-1931
		<i>El Liberal</i>	1901-1935
		<i>Diario de Barcelona</i>	1792-1937
		<i>La Tribuna</i>	1903-1931
		<i>Diario Mercantil</i>	1887-1937
		<i>El Eco</i>	1929-1936
CAT.: 9 diaris		CAST.: 25 diaris	
TOTAL: 34 diaris			

29. No considerem els títols alternatius, és a dir, les capçaleres que substitueixen dins la vida d'un periòdic un període de suspensió. Per exemple: *Mirador* a *La Publicitat*, *El Telégrafo* a *El Diluvio*, *La Ciutat* a *La Humanitat*..., en canvi considerem els títols que apareixen posteriorment a la mort del títol com a noves capçaleres. Així pensem que *Avant* i *La Batalla* són dos diaris diferents tot i tenir el mateix editor i la mateixa impremta. Amb aquest criteri no tenim vacil·lacions com passa en censos que no permeten la tabulació matemàtica per la disparitat de criteris.

30. Existeix a partir del 1931 la doble edició, en català i en castellà. Són, per tant, dos periòdics.

Taula núm. 2. Relació de diaris de Barcelona el 17 de juliol de 1936

<i>Última Hora</i>	1935-1938	<i>Diario de Barcelona</i>	1792-1937
<i>El Matí</i>	1929-1936	<i>El Popular</i> ³¹	1935-1936
<i>La Humanitat</i>	1931-1939	<i>Renovación</i> ³²	1933-1939
<i>L'Instant</i>	1935-1936	<i>El Día Gráfico</i>	1913-1939
<i>La Rambla</i>	1936-1939	<i>Diario Mercantil</i>	1887-1937
<i>Full Of. del Dilluns</i>	1931-1939	<i>Hoja del Lunes</i>	1926-1939
<i>La Publicitat</i>	1922-1939	<i>El Diluvio</i>	1858-1939
<i>La Veu de Catalunya</i>	1899-1937	<i>La Aurora</i>	1918-1936
		<i>La Jornada</i>	1920-1936
		<i>La Noche</i>	1924-1939
		<i>Solidaridad Obrera</i> ³³	1916-1939
		<i>Diario del Comercio</i>	1890-1939
		<i>El Mundo Deportivo</i>	1929—→
		<i>Las Noticias</i>	1896-1939
		<i>El Correo Catalán</i>	1876-1936
		<i>La Vanguardia</i>	1881—→
		<i>El Noticiero Univ.</i>	1888-1985
		<i>La Razón</i>	1928-1938
		<i>Diario de la Marina</i>	1932-1937
		<i>El Eco</i> ³⁴	1929-1936
CAT.: 8 diaris		CAST.: 20 diaris	
		TOTAL: 28 diaris	

Taula núm. 3. Diaris en apropiació o col·lectivitzats a Barcelona el 1936 i 1937

1936		
<i>El Correo Catalán</i>	<i>Avant</i> → <i>La Batalla</i>	POUM
<i>El Matí</i>	<i>Treball</i>	PSUC
<i>La Veu de Catalunya</i>	<i>La Veu de Catalunya</i>	GC→CO→CNT
<i>L'Instant</i>	<i>Catalunya</i> → <i>CNT</i>	CO [CNT]
<i>Diario de Barcelona</i>	<i>Estat Català</i> → <i>Diari de B.</i>	EC
<i>La Noche</i>	<i>La Noche</i>	CNT-FAI
<i>Diario de la Marina</i>	<i>Diario de la Marina</i>	CNT
<i>La Vanguardia</i>	<i>La Vanguardia</i>	GC→CO
<i>Las Noticias</i>	<i>Las Noticias</i>	CO→UGT
<i>El Noticiero Universal</i>	<i>El Noticiero Univ.</i>	CO
<i>El Día Gráfico</i>	<i>El Día Gráfico</i>	IR
<i>El Mundo Deportivo</i>	<i>El Mundo Deportivo</i>	CO
<i>Diario del Comercio</i>	<i>Diario del Comercio</i>	PFI
<i>Diario Mercantil</i>	<i>Diario Mercantil</i>	PFI
TOTAL: 14 diaris		

31. *El Popular* és l'antic *El Liberal*.32. *El Progreso* és l'antic *Renovación*.33. El periòdic manté una alternança entre setmanari i diari. TAVERA, V. *Solidaridad Obrera, el fer i...* i P.G.[abriel] i J.B.C.[ulla]: *Solidaridad Obrera*, GEC, XXI, 327; *200 anys de premsa*. Barcelona: Caixa de Catalunya, (1995), p. 348.

34. Desconeixem dades d'aquest periòdic.

Taula núm. 3 (continuació)

1937		
<i>La Rambla</i>	<i>La Rambla</i>	JSUC
Imp. c/ Àngels	<i>Diari de Catalunya</i>	EC
TOTAL: 15 diaris		

Taula núm. 4. Diaris de Barcelona el 1936 després del 18 de juliol

CAT.		CAST.	
<i>Última Hora</i>	1935-1938	<i>Las Noticias</i>	1896-1939
<i>La Humanitat</i>	1931-1939	<i>Renovación</i> ³⁵	1933-1939
<i>La Rambla</i>	1936-1939	<i>Diario Mercantil</i>	1887-1937
<i>La Publicitat</i>	1922-1939	<i>El Diluvio</i>	1858-1939
<i>La Veu de Catalunya</i>	1899-1937	<i>La Aurora</i>	1918-1936
<i>Diari de Catalunya</i>	1937-1939	<i>La Jornada</i>	1920-1936
<i>Treball</i>	1936-1939	<i>La Noche</i>	1924-1939
<i>Full Of. del Dilluns</i>	1931-1939	<i>Hoja del Lunes</i>	1926-1939
<i>L'Instant</i>	1935-1936	<i>Solidaridad Obrera</i>	1916-1939
		<i>El Día Gráfico</i>	1913-1939
		<i>Diario del Comercio</i>	1890-1939
		<i>El Mundo Deportivo</i>	1929→
		<i>Diario de la Marina</i>	1932-1937
		<i>El Correo Catalán</i>	1876-1936
		<i>La Vanguardia</i>	1881→
		<i>El Noticiero Universal</i>	1888-1985
		<i>La Razón</i>	1928-1938
		<i>Mañana</i>	1937-1939
		<i>Tierra y Libertad</i>	1936
diaris que es transformen:			
<i>Avant</i> ³⁶	1936	<i>La Batalla</i> ³⁷	1936-1937
<i>Catalunya</i> ³⁸	1937-1938	<i>CNT</i> ³⁹	1938-1939
<i>DdB</i> [Estat Català]	1936-1937	<i>D. de Barcelona</i> [CO]	1937
TOTAL: 12 diaris	19 (+3) diaris	31 (+3) diaris	

35. *El Progreso* és l'antic *Renovación*.36. *Avant* serà transformat en *La Batalla*.37. *La Batalla* serà la transformació d'*Avant*.38. *Catalunya* serà transformat en *CNT*.39. *CNT* serà la transformació de *Catalunya*.

Taula núm. 5. Diaris de Barcelona el 1938**CAT.:**

<i>La Publicitat</i>	1922-1939	AC
<i>Treball</i>	1936-1939	PSUC
<i>Diari de Catalunya</i>	1937-1939	EC
<i>Full Of. del Dilluns</i>	1931-1939	indep.
<i>La Rambla</i>	1936-1939	PSUC
<i>Última Hora</i>	1935-1938	ERC
<i>La Humanitat</i>	1931-1939	ERC

CAST.:

<i>La Razón</i>	1928-1938	radical
<i>Hoja del Lunes</i>	1926-1939	indep.
<i>Solidaridad Obrera</i>	1916-1939	CNT
<i>La Noche</i>	1924-1939	CNT-FAI
<i>Renovación</i>	1906-1939	radical
<i>El Día Gráfico</i>	1913-1939	IR
<i>Diario del Comercio</i>	1890-1939	PFI
<i>El Mundo Deportivo</i>	1929→	indep.
<i>Las Noticias</i>	1896-1939	UGT
<i>El Diluvio</i>	1858-1939	rep. indep.
<i>La Vanguardia</i>	1881→	rep. social.
<i>El Noticiero Universal</i>	1888-1985	rep. social.
<i>CNT</i>	1938-1939	CNT
<i>Mañana</i>	1937-1939	PS (A. Pestaña)

Total en català: 7 diaris**Total en castellà:** 14 diaris**Total de publicacions:** 21 diaris**Taula núm. 6.** Diaris de comarques durant la II República i la Guerra Civil**CAT.:****Sabadell**

<i>Vertical</i>	1937-1938
<i>Full Of. del CFP</i>	1936-1937
<i>La Ciutat</i>	1932-1934
<i>El Poble</i>	1932-1934
<i>Revista de Sabadell</i>	1932-1935
<i>Diari de Sabadell</i> ⁴⁰	1910-1936

Terrassa

<i>El Dia</i>	1918-1939
<i>L'Acció</i>	1933-1938
<i>Avant→Front</i>	1936-1937

Badalona

<i>Diari Of. del CA i de SP</i>	1936-1937
---------------------------------	-----------

CAST.:*Superación* 1937*Adelante* 1937*Vida Nueva* 1936-1938*Crónica Social* 1911-193640. Prendrà el nom de *Diari de Sabadell i sa comarca* (1919-1933).

Taula núm. 6 (continuació)

CAT.:		CAST.:	
Mataró			
<i>Diari de Mataró</i>	1895-1936		
<i>Llibertat</i>	1936-1939		
Igualada			
<i>Diari d'Igualada</i>	1931-1936		
<i>Diari del Poble</i> → <i>FOCFMI</i>	1936-1939	<i>El Día de Igual.</i>	1930-1931
Manresa			
<i>El Pla de Bages</i>	1904-1937	<i>Diario de Avisos</i>	1896-1938
<i>Pàtria</i>	1920-1935		
<i>La Patria</i>	1935-1936		
<i>El Dia</i>	1929-1938		
<i>Acció</i>	1933		
<i>UGT</i>	1937-1939		
<i>Gasetta Comarcal</i>	1927-1931		
Vilanova i la Geltrú			
<i>But. del CDL</i>	1936-1939	<i>Diario de Vill.</i>	1853-1936
Vic			
<i>Diari de Vich</i>	1930-1934		
<i>La Comarca de Vich</i>	1919-1936		
Tarragona			
<i>Diari de Tarragona</i>	1932-1938	<i>Tarragona Fed.</i>	1914-1931
<i>Catalònia</i>	1935-1936	<i>La Tarde</i> ⁴¹	1927-1930
<i>La Veu de Tarragona</i>	1931-1932	<i>La Cruz</i>	1901-1936
<i>19 de Juliol</i>	1938	<i>La Voz de la P.</i>	1930-1931
<i>Front</i>			
<i>Popular</i> → <i>Llibertat</i> ⁴²	1936-1938		
Reus			
<i>Les Circumstàncies</i>	1930-1936		
<i>Diari de Reus</i>	1930-1939		
<i>Avui</i>	1935-1936		
<i>Foment</i>	1909-1936	<i>La Voz de Reus</i>	1930-1931
Tortosa			
<i>Ara</i>	1935-1936	<i>El Pueblo</i>	1915-1937
<i>Lluita</i>	1936-1938	<i>Heraldo de T.</i>	1924-1937
<i>El Poble</i> ⁴³	1937	<i>Ciudad y Campo</i>	1937
		<i>El Explotado</i> ⁴⁴	1937?
		<i>Correo de Tortosa</i>	1922-1936

41. Serà continuat per *La Voz de la Provincia*.42. Entremig serà *Front Antifeixista* i *Frente Antifacista* en edició doble, en català i castellà. Considerem que aquests dos títols són un títol intern i no nous diaris i, per tant, no els comptabilitzem, mentre que *Front Popular* (FA) i *Llibertat* (ERC) els comptabilitzem com dos periòdics diferents atenent propietat, contingut, etc.43. Serà continuació d'*El Pueblo*.

44. No el considerem en els càlculs i taules matemàtiques. No vist.

Taula núm. 6 (continuació)

CAT.:		CAST.:		
Lleida				
<i>La Veu del Segre</i>	1933-1934	<i>La Tribuna</i>	1934-1936	
<i>Combat</i> → <i>Adelante</i>	1936-1937	<i>El País</i>	1879-1934	
<i>Caliu</i>	1931	<i>Diario de Lérida</i>	1886-1931	
<i>Rebel·lió</i> ⁴⁵	1934	<i>Acracia</i>	1936-1938	
<i>La Ciutat</i>	1931	<i>Adelante</i>	1937	
<i>UHP</i>	1936-1938			
<i>La Jornada</i>	1930-1931	<i>El Correo</i>	1931-1936	
Girona				
<i>L'Autonomista</i>	1898-1939	<i>El Norte</i>	1910-1936	
<i>Combat</i> → <i>Front</i> ⁴⁶	1936			
<i>L'Espurna</i>	1936-1937			
<i>Diari de Girona</i>	1889-1936			
<i>Front</i>	1936-1939	<i>Gerona CNT</i>	1937	
Palafrugell				
<i>Ara</i>	1936			
CAT.: 53	BIL.: 2	CAST.: 22	TOTAL: 77	
Ciutats:	CAT.	CAST.	BIL.	TOTAL
Sabadell	6	1		7
Terrassa	4	3		7
Badalona	1			1
Mataró	1	1		2
Igualada	3	1		4
Manresa	7	1		8
Vilanova i la G.	1	1		2
Vic	2			2
Tarragona	6	4		10
Reus	4	1		5
Tortosa	3	4 (1?)		7
Lleida	7	5	1	13
Girona	6	1	1	8
Palafrugell	1			1
TOTAL	52	23	2	77

45. Tot i que només apareix 2 dies (5 i 6 d'octubre de 1934), el citem.

46. No se'n conserva cap exemplar. Disposem de dades com la ideologia i la propietat —pertanyia al PSUC-UGT— i la cronologia: va aparèixer el 21-VII-1936 fins, almenys, el 8-IX-1936. A la mateixa Coop. Gràfica del PSUC s'edità i s'imprimí *Front*.

Taula núm. 7. Diaris de comarques el 17 de juliol de 1936

CAT.:		CAST.:	
Sabadell			
<i>Diari de Sabadell</i>	1910-1936		
Terrassa			
<i>L'Acció</i>	1933-1938	<i>Crónica Social</i>	1911-1936
<i>El Día</i>	1918-1939		
Mataró			
<i>Diari de Mataró</i>	1895-1936		
Igualada			
<i>Diari d'Igualada</i> ⁴⁷	1931-1936		
Manresa			
<i>El Pla de Bages</i>	1904-1937	<i>Diario de Avisos</i>	1896-1938
<i>El Día</i>	1929-1938		
Vilanova i la Geltrú			
		<i>Diario de Villanueva</i>	1853-1936
Vic			
<i>La Comarca de Vich</i>	1919-1936		
Tarragona			
<i>Diari de Tarragona</i>	1932-1938	<i>La Cruz</i>	1901-1936
Reus			
<i>Les Circumstàncies</i>	1930-1936		
<i>Diari de Reus</i>	1930-1939		
<i>Avui</i>	1935-1936		
Tortosa			
		<i>El Pueblo</i>	1915-1937
		<i>El Herald de T.</i>	1924-1937
		<i>El Correo de Tortosa</i>	1922-1936
Lleida			
<i>El Correo (bil.)</i>	1931-1936	<i>La Tribuna</i>	1934-1936
		<i>El Correo (bil.)</i>	1931-1936
Girona			
<i>L'Autonomista</i>	1920-1939	<i>El Norte</i>	1910-1936
<i>Diari de Girona</i>	1889-1936		
CAT.: 14	BIL.: 1	CAST.: 9	TOTAL: 24

47. El darrer número del *Diari d'Igualada* és del 16 de juliol de 1936.

Taula núm. 8. Diaris i impremtes de comarques en apropiació o col·lectivitzats

Títol original	Títol nou	Nou propietari
Terrassa		
<i>El Dia</i> Imp. Salvatella Imp. c/ Algorda, 21	<i>El Dia</i> <i>Vida Nueva</i> <i>Front</i>	PSUC CNT-AIT POUM
Sabadell		
<i>Diari de Sabadell</i>	<i>Full Of. del Comitè del Front Popular</i>	CA
Igualada		
<i>Diari d'Igualada</i> i Imp. Nicolau Poncell	<i>Diari del Poble</i> ⁴⁸	CA
Badalona		
Imp. Novell. Ind. col·lectivitzades	<i>Diari Oficial</i>	CA
Vilanova i la G.		
<i>Diario de Villanueva</i>	<i>But. del Com. de Defensa Local</i>	Comitè de Defensa [CNT]
Mataró		
<i>Diari de Mataró</i>	<i>Llibertat</i>	CLSP [CNT]
Manresa		
<i>El Pla de Bages</i> i Imp. Roca <i>Diario de Avisos</i> Col·legi de monges c/ St. Francesc	<i>El Pla de Bages. Diari Obrer</i> <i>Diario de Avisos</i> UGT	POUM Ajunt→CA UGT
Tarragona		
<i>Catalònia</i> <i>Diari de Tarragona</i> ⁵⁰	<i>Front Popular</i> ⁴⁹ <i>Diari de Tarragona</i>	FA CNT
Tortosa		
<i>Editorial Catòlica</i> <i>Heraldo de Tortosa</i> <i>Heraldo de Tortosa</i> ⁵¹	<i>Lluita</i> <i>Heraldo de Tortosa</i> <i>Ciudad y Campo</i>	PSUC CO CNT
Reus ⁵²		
<i>Diari de Reus</i>	<i>Diari de Reus</i>	CA

48. El *Diari del Poble* serà *Full Of. del Consell Municipal* del mateix consistori.49. Serà *Llibertat*, *Front Antifeixista* i *Frente Antifacista*.

50. L'apropiació és del 1937.

51. L'apropiació també és del 1937. Anteriorment havia estat col·lectivitzat pels treballadors. Només la comptabilitzem una vegada tot i que el diari pateix dos processos de canvi de facto de la propietat i de la ideologia.

52. Com a les altres ciutats catalanes, —Vic...— hi ha col·lectivitzacions i apropiacions de les impremtes. A Reus el fenomen és de tal magnitud que *Les Circumstàncies* no pot aparèixer, perquè no té impremta, fins al setembre, tot i que plegarà el desembre del mateix any 1936.

Taula núm. 8 (continuació)

Títol original	Títol nou	Nou propietari
Lleida		
<i>La Tribuna</i>	<i>UHP</i>	JSUC/UGT
Imp. Acadèmia Mariana	<i>Combat</i>	POUM
<i>El Correo</i>	<i>Acràcia</i> (?)	CNT-FAI
Girona		
<i>El Norte de Gerona</i>	<i>Combat</i> → <i>Front</i>	CA→PSUC/UGT
<i>Diari de Girona</i>	<i>L'Espurna</i> ⁵³ (?)	POUM
Total d'apropriacions:	23	
Diaris:	15	
Instal·lacions:	2	
Impremtes:	6	
Total de diaris nous apareguts, amb instal·lacions d'apropriació:		
1936:	20	
1937:	2	
Total:	22	

Taula núm. 9. Diaris de comarques el 1936 després del 18 de juliol

<i>Full Oficial</i>	Sabadell	1936-1937	CAT.	CM
<i>Superación</i>	<i>íd.</i>	1937	CAST.	CNT-FAI
<i>El Dia</i>	Terrassa	1918-1939	CAT.	PSUC
<i>L'Acció</i>	<i>íd.</i>	1933-1938	CAT.	ERC
<i>Vida Nueva</i>	<i>íd.</i>	1936-1938	CAST.	CNT
<i>Front</i>	<i>íd.</i>	1936-1937	CAT.	POUM
<i>Diari Of. del CA</i>	Badalona	1936-1937	CAT.	CA
<i>Llibertat</i>	Mataró	1936-1939	CAT.	CLSP [CNT]
<i>Diari del Poble</i> → <i>Full</i> <i>Of. del Consell Mun.</i> <i>d'Igualada</i>	Igualada	1936-1939	CAT.	Ajunt→CA
<i>El Pla de Bages</i>	Manresa	1904-1937	CAT.	POUM
<i>Diario de Avisos</i>	<i>íd.</i>	1896-1938	CAST.	Ajunt→CO
<i>El Dia</i>	<i>íd.</i>	1929-1938	CAT.	ERC
<i>But. del Com.</i> <i>de Def. Local</i>	Vilanova i la G.	1936-1939	CAT.	CA [CNT]
<i>Diari de Tarragona</i>	Tarragona	1932-1938	CAT.	CNT
<i>19 de Juliol</i>	<i>íd.</i>	1938	CAT.	indep.
<i>Front Popular</i> → <i>Llibertat</i>	<i>íd.</i>	1936-1938	CAT.	Front Ant.
<i>Diari de Reus</i>	Reus	1930-1939	CAT.	CA
<i>Foment</i>	<i>íd.</i>	1909-1936	CAT.	ERC

53. No es conserva cap col·lecció del diari segons Lluís Costa, arxiver gironí i estudiós de la premsa de la seva ciutat en l'obra d'inventari sobre la premsa gironina.

Taula núm. 9 (continuació)

<i>El Pueblo</i> ⁵⁴	Tortosa	1915-1937	CAST.	PRE→ERC
<i>Lluita</i>	<i>íd.</i>	1936-1938	CAT.	PSUC
<i>Heraldo</i> de T.→ <i>Ciudad y Campo</i>	<i>íd.</i>	1924-1937	CAST.	indep.→CNT
<i>Acracia</i>	Lleida	1936-1938	CAST.	CNT
<i>Adelante</i>	<i>íd.</i>	1937	CAST.	POUM
<i>UHP</i>	<i>íd.</i>	1936-1938	CAST.	Jov.SUC-UGT
<i>Combat</i> → <i>Adelante</i>	<i>íd.</i>	1936-1937	CAT.	CA→PSUC-UGT
<i>L'Autonomista</i>	Girona	1920-1939	CAT.	ERC
<i>Combat</i>	<i>íd.</i>	1936	CAT.	CA
<i>L'Espurna</i>	<i>íd.</i>	1936-1937	CAT.	POUM
<i>Front</i>	<i>íd.</i>	1936-1939	CAT.	PSUC-UGT
<i>Gerona CNT</i>	<i>íd.</i>	1937	CAST.	CNT
<i>Ara</i>	Palafrugell	1936	CAT.	OPAP
CAT.: 23		CAST.: 9	TOTAL: 31	

Taula núm. 10. Diaris de comarques el 1938⁵⁵

<i>Vertical</i>	Sabadell	1937-1938	CAT.	UGT
<i>El Dia</i>	Terrassa	1918-1939	CAT.	PSUC
<i>L'Acció</i>	<i>íd.</i>	1933-1938	CAT.	ERC
<i>Vida Nueva</i>	<i>íd.</i>	1936-1938	CAT.	CNT
<i>Llibertat</i>	Mataró	1936-1939	CAT.	CSP [CNT]
<i>FOCMI</i>	Igualada	1936-1939	CAT.	Ajunt.
<i>Diario de Avisos</i>	Manresa	1896-1938	CAST.	CO
<i>El Dia</i>	<i>íd.</i>	1929-1938	CAT.	ERC
<i>UGT</i>	<i>íd.</i>	1937-1939	CAT.	UGT
<i>But. del Com.</i> de Def. Local	Vilanova i la G.	1936-1939	CAT.	CA [CNT]
<i>Diari de Tarragona</i>	Tarragona	1932-1938	CAT.	CNT
<i>19 de Juliol</i>	<i>íd.</i>	1938	CAT.	indep.
<i>Front Popular</i> → <i>Llibertat</i>	<i>íd.</i>	1936-1938	CAT.	FA
<i>Diari de Reus</i>	Reus	1930-1939	CAT.	CA
<i>El Poble</i>	Tortosa	1915-1938	CAT.	ERC
<i>Lluita</i>	<i>íd.</i>	1936-1938	CAT.	PSUC
<i>Acracia</i>	Lleida	1936-1938	CAST.	CNT
<i>UHP</i>	<i>íd.</i>	1936-1938	CAST.	PSUC/UGT
<i>L'Autonomista</i>	Girona	1920-1939	CAT.	ERC
<i>Front</i>	<i>íd.</i>	1936-1939	CAT.	PSUC/UGT
CAT.: 17		CAST.: 3	TOTAL: 20	

54. Continuació d'*El Poble*.55. Hi ha dues publicacions que apareixen i moren el mateix 1937. Són *Gerona CNT* i *Superación* (Sabadell) les dues de la CNT i en castellà.

Taula núm. 11

Diaris nous que apareixeran a Catalunya després de 1936

c	<i>Vertical</i>	Sabadell	1937-1938	CAT.	UGT
*	<i>Full Of. del CFP</i>	<i>íd.</i>	1936-1937	CAT.	CA
c	<i>Superación</i>	<i>íd.</i>	1937	CAST.	CNT-FAI
*	<i>El Día</i>	Terrassa	1918-1939	CAT.	PSUC
+	<i>L'Acció</i>	<i>íd.</i>	1933-1938	CAT.	ERC
*	<i>Vida Nueva</i>	<i>íd.</i>	1936-1938	CAT.	CNT
*	<i>Front</i>	<i>íd.</i>	1936-1937	CAT.	POUM
*	<i>Diari Of. del CA</i>	Badalona	1936-1937	CAT.	CA
*	<i>Llibertat</i>	Mataró	1936-1939	CAT.	CLSP [CNT]
*	<i>Diari del Poble</i> → <i>Full Of. del Consell Mun. d'Igualada</i>	Igualada	1936-1939	CAT.	Ajunt→CA
*	<i>El Pla de Bages</i>	Manresa	1904-1937	CAT.	POUM
*	<i>Diario de Avisos</i>	<i>íd.</i>	1896-1938	CAST.	Ajunt→CO
+	<i>El Día</i>	<i>íd.</i>	1929-1938	CAT.	ERC
*	<i>UGT</i>	<i>íd.</i>	1937-1939	CAT.	UGT
*	<i>But. del Com. de Def. Local</i>	Vilanova i la G.	1936-1939	CAT.	CA [CNT]
*	<i>Diari de Tarragona</i>	Tarragona	1932-1938	CAT.	CNT
a	<i>19 de Juliol</i>	<i>íd.</i>	1938	CAT.	indep.
*	<i>Front P</i> → <i>Llibertat</i>	<i>íd.</i>	1936-1938	CAT.	Front Ant.
*	<i>Diari de Reus</i>	Reus	1930-1939	CAT.	CA
+	<i>Foment</i>	<i>íd.</i>	1909-1936	CAT.	ERC
+	<i>El Poble</i> ⁵⁶	Tortosa	1915-1938	CAST.	PRE→ERC
*	<i>Lluita</i>	<i>íd.</i>	1936-1938	CAT.	PSUC
*	<i>Heraldo de Tortosa</i> ⁵⁷	<i>íd.</i>	1924-1937	CAST.	CO
*	<i>Ciudad y Campo</i> ⁵⁸	<i>íd.</i>	1937	CAST.	CNT
*	<i>Acracia</i>	Lleida	1936-1938	CAST.	CNT
c	<i>Adelante</i> ⁵⁹	<i>íd.</i>	1937	CAST.	POUM
*	<i>UHP</i>	<i>íd.</i>	1936-1938	CAST.	PSUC-UGT
*	<i>Combat</i>	<i>íd.</i>	1936-1937	CAT.	POUM
+	<i>L'Autonomista</i>	Girona	1920-1939	CAT.	ERC
*	<i>Combat</i> → <i>Front</i>	<i>íd.</i>	1936-1939	CAT.	CA→PSUC-UGT

56. Continuació d'*El Pueblo*.

57. Diari col·lectivitzat pels treballadors.

58. Serà substituït d'*Heraldo de Tortosa*.59. Continuació del diari *Combat*, que desapareix.

Taula núm. 11 (continuació)**Diaris nous que apareixeran a Catalunya després de 1936**

* <i>L'Esputna</i>	<i>íd.</i>	1936-1937	CAT.	POUM
a <i>Gerona CNT</i>	<i>íd.</i>	1937	BIL.	CNT
c <i>Ara</i>	Palafrugell	1936	CAT.	OPAP
CAT: 24	BIL: 1	CAST: 8	TOTAL:	33

*: 22. Resultat de procés d'apropiació o de col·lectivització.

+: 5. ERC.

c: 4. Continuació d'un periòdic anterior.

a: 2. Altres casos.

diaris nascuts amb ant. al 1936 i que segueixen amb idèntica capçalera: 11
nous periòdics:

1936 15

1937 6

1938 1

Diaris que desapareixen a Catalunya el 1936 abans de la revolta militar

<i>La Pàtria</i>	Manresa	17-II-1936
<i>Foment</i>	Reus	3-III-1936
<i>El Norte</i>	Girona	23-VI-1936
<i>Ara</i>	Tortosa	5-VII-1936
<i>El Popular</i>	Barcelona	5-IX-1936

TOTAL: 5 diaris

Diaris desapareguts després de la revolta militar a conseqüència dels fets del juliol

<i>El Eco</i>	Barcelona	?-1936
<i>Diari d'Igualada</i>	Igualada	16-VII-1936
<i>Crònica Social</i>	Terrassa	18-VII-1936
<i>Diari de Mataró</i>	Mataró	18-VII-1936
<i>El Correo</i>	Lleida	18-VII-1936
<i>La Tribuna</i>	Lleida	18-VII-1936
<i>Diario de Villanueva y la Geltrú</i>	18-VII-1936	
<i>Diari de Girona</i>	Girona	18-VII-1936
<i>Correo de Tortosa</i>	Tortosa	16-VII-1936
<i>El Matí</i>	Barcelona	18-VII-1936
<i>La Comarca de Vich</i>	Vic	18-VII-1936
<i>Diari de Sabadell</i>	Sabadell	19-VII-1936
<i>Avui</i>	Reus	19-VII-1936
<i>La Cruz</i>	Tarragona	21-VII-1936
<i>Catalònia</i>	Tarragona	22-VII-1936
<i>La Aurora</i>	Barcelona	8-VIII-1936
<i>La Jornada</i>	Barcelona	13-VIII-1936
<i>El Popular</i>	Barcelona	5-IX-1936
<i>Les Circumstàncies</i>	Reus	13-XII-1936
<i>L'Instant</i>	Barcelona	15-XII-1936

TOTAL: 20 diaris

Taula núm. 11 (continuació)**Prensa revolucionària que desapareix el 1936**

<i>Avant</i> → <i>La Batalla</i>	Barcelona	20-VII-1936 →
<i>Tierra y Libertad</i>	Barcelona	1-VIII-1936
<i>Diari del Poble</i>	Mataró	5-X-1936
<i>Ara</i>	Palafrugell	27-XI-1936
<i>Front P.</i> → <i>Llibertat</i>	Tarragona	9-VIII-1936 →
<i>Avant</i> → <i>Front</i>	Terrassa	8-VIII-1936 →

TOTAL: 6 diaris

Diaris de Catalunya que segueixen amb la mateixa capçalera i que no són afectats per les apropiacions o col·lectivitzacions**Barcelona**

<i>Renovación</i>	radical-lerrouxista
<i>La Razón</i>	radical-lerrouxista
<i>El Diluvio</i>	republ. indep. → PSOE
<i>Hoja del Lunes</i>	rep. indep.
<i>Full Of. del Dilluns</i>	rep. indep.
<i>Ultima Hora</i>	ERC
<i>La Humanitat</i>	ERC
<i>La Rambla</i>	ERC
<i>Solidaridad Obrera</i>	CNT
<i>La Publicitat</i>	AC

Comarques

<i>L'Acció</i>	Terrassa	1933-1938	ERC
<i>Diario de Avisos</i>	Manresa	1896-1938	indep.
<i>El Dia</i>	Manresa	1929-1938	ERC
<i>El Pueblo</i> → <i>El Poble</i>	Tortosa	1915-1938	rep. ind.
<i>L'Autonomista</i>	Girona	1920-1939	ERC

Taula núm. 12. Classificació de la premsa a Catalunya per la ideologia**Lliga**

<i>Ara</i>	Tortosa	1935-1936
<i>Catalònia</i>	Tarragona	1935-1936
<i>La Veu de Tarragona</i>	Tarragona	1931-1932
<i>Avui</i>	Reus	1935-1936
<i>Diari de Girona</i>	Girona	1889-1936
<i>La Ciutat</i>	Sabadell	1932-1934
<i>Diari de Sabadell</i>	Sabadell	1910-1936
<i>Diari d'Igualada</i>	Igualada	1931-1936
<i>El Pla de Bages</i>	Manresa	1904-1907
<i>Diari de Mataró</i> ⁶⁰	Mataró	1895-1936
<i>El Dia</i>	Terrassa	1918-1939
<i>La Veu del Segre</i>	Lleida	1933-1934

60. De la Lliga del 1919 i també amb pensament afi a AC.

Taula núm. 12 (continuació)

<i>La Tribuna</i>	Lleida	1934-1936
<i>La Veu de Catalunya</i>	Barcelona	1899-1937
<i>La Veu del Vespre</i>	Barcelona	1933-1934
<i>L'Instant</i>	Barcelona	1935-1936
<i>La Pàtria</i> ⁶¹	Manresa	1920-1935

TOTAL: 17 diaris

CEDA

<i>Revista de Sabadell</i>	Sabadell	1932-1935
<i>La Pàtria</i>	Manresa	1935-1936
<i>Diari de Reus</i>	Reus	1930-1939

TOTAL: 3 diaris

Tradicionalistes

<i>El Norte</i>	Girona	1910-1936
<i>El Correo</i>	Tortosa	1882-1936
<i>La Comarca de Vich</i>	Vic	1919-1936
<i>El Correo</i>	Lleida	1931-1936
<i>Diario de Lérida</i>	Lleida	1886-1931

TOTAL: 5 diaris

Conservadors catalanistes

<i>Diario de Avisos</i>	Manresa	1896-1938
<i>Calú</i>	Lleida	1931
<i>Gaseta Comarcal</i>	Igualada	1927-1931
<i>Diari d'Igualada</i>	Igualada	1931-1936
<i>Crónica Social</i>	Terrassa	1911-1936
<i>La Cruz</i>	Tarragona	1901-1936
<i>Diari del Migdia</i>	Barcelona	1931

TOTAL: 7 diaris

Conservadors espanyolistes

<i>Realidad</i>	Barcelona	1932
<i>La Razón</i>	Barcelona	1928-1938
<i>Gaceta de Cataluña</i>	Barcelona	1917-1931
<i>Diario de Barcelona</i>	Barcelona	1792-1937
<i>Defensa Patronal</i>	Barcelona	1933-1934
<i>La Voz de la Provincia</i>	Tarragona	1927-1931
<i>El Día de Igualada</i>	Igualada	1930-1931
<i>La Voz de Reus</i>	Reus	1930-1931

TOTAL: 8 diaris

---

61. El 1935 el periòdic passarà a ser influït per la CEDA.

Taula núm. 12 (continuació)**Socialistes**

<i>La Tribuna</i> ⁶²	Barcelona	1903-1931
<i>El Diluvio</i> ⁶³	Barcelona	1858-1939

TOTAL: 2 diaris

Lerrouxistes

<i>La Razón</i>	Barcelona	1928-1938
<i>Democràcia</i>	Barcelona	1931
<i>La Noche</i>	Barcelona	1924-1936
<i>La Jornada</i>	Barcelona	1920-1936
<i>El Progreso</i>	Barcelona	1906-1933
<i>Renovación</i>	Barcelona	1933-1939

TOTAL: 6 diaris

Federals

<i>Tarragona Federal</i>	Tarragona	1914-1931
<i>Diario del Comercio</i>	Barcelona	1890-1939
<i>Diario Mercantil</i>	Barcelona	1887-1937

TOTAL: 3 diaris

UDC

<i>El Matí</i>	Barcelona	1929-1936
----------------	-----------	-----------

EC

<i>Diari de Barcelona-EC</i>	Barcelona	1936-1937
<i>Diari de Catalunya</i>	Barcelona	1937-1939

Catalanistes

<i>La Nau</i>	Barcelona	1927-1933
---------------	-----------	-----------

TOTAL: 3 diaris

AC

<i>Les Circumstàncies</i>	Reus	1930-1936
<i>Diari de Vich</i>	Vic	1930-1934
<i>Acció</i>	Manresa	1933
<i>La Publicitat</i>	Barcelona	1922-1939
<i>La Ciutat</i>	Barcelona	1931
<i>Diari de Mataró</i> ⁶⁴	Mataró	1895-1936

TOTAL: 6 diaris

62. Només ho és del 1931.

63. Ho és a partir del 1938.

64. De la Lliga del 1919 i també amb pensament afí a AC.

Taula núm. 12 (continuació)**Independents**

<i>Diario de Avisos</i>	Manresa	1896-1938
<i>Diario de Villanueva</i>	Vilanova	1853-1936
<i>Diari de Tarragona</i>	Tarragona	1932-1938
<i>Heraldo de Tortosa</i>	Tortosa	1924-1937

TOTAL: 4 diaris

Republicans independents

<i>El Pueblo</i>	Tortosa	1915-1938
<i>El Día Gráfico</i>	Barcelona	1913-1939
<i>La Vanguardia</i>	Barcelona	1881-→
<i>El Noticiero Unviersal</i>	Barcelona	1936-1939
<i>Hoy</i>	Barcelona	1931
<i>El Diluvio</i>	Barcelona	1958-1939

TOTAL: 6 diaris

ERC

<i>El Dia</i>	Manresa	1929-1938
<i>Foment</i>	Reus	1909-1936
<i>L'Acció</i>	Terrassa	1933-1938
<i>El Poble</i>	Tortosa	1937-1938
<i>Llibertat</i>	Tarragona	1936-1938
<i>El Poble</i>	Sabadell	1932-1934
<i>L'Autonomista</i> ⁶⁵	Girona	1920-1939
<i>El País</i> ⁶⁶	Lleida	1879-1934
<i>La Jornada</i>	Lleida	1930-1936
<i>Última Hora</i>	Barcelona	1935-1938
<i>L'Opinió</i>	Barcelona	1931-1934
<i>La Rambla</i>	Barcelona	1936-1939
<i>La Humanitat</i> ⁶⁷	Barcelona	1931-1939

TOTAL: 12 diaris

POUM

<i>Adelante</i>	Lleida	1933-1934
<i>Combat</i> ⁶⁸ → <i>Adelante</i>	Lleida	1936-1937
<i>Avant</i> → <i>Front</i>	Terrassa	1936-1937
<i>El Pla de Bages</i>	Manresa	1901-1937
<i>L'Espurna</i>	Girona	1936-1937
<i>Avant</i> → <i>La Batalla</i>	Barcelona	1936-1937

TOTAL: 9 diaris⁶⁹

65. A partir del 1932 en catalanitzar-se.

66. A partir del 1931.

67. Inclou *La Ciutat* (1934-1935).68. *Combat*, en català, passa a setmanal i *Adelante*, en castellà, serà el diari del partit a Lleida.

69. Tots procedeixen d'apropriacions.

Taula núm. 12 (continuació)**PSUC**

<i>Lluita</i>	Tortosa	1936-1938	
<i>UHP</i>	Lleida	1937-1938	amb UGT
<i>Combat</i> → <i>Front</i>	Girona	1936-1939	amb UGT
<i>El Dia</i>	Terrassa	1936-1939	
<i>Treball</i>	Barcelona	1936-1939	
<i>La Rambla</i>	Barcelona	1936-1939	

TOTAL: 7 diaris⁷⁰**CNT**

<i>Diari de Tarragona</i>	Tarragona	1936-1938	
<i>La Veu de Catalunya</i>	Barcelona	1936-1937	
<i>L'Instant</i>	Barcelona	1935-1936	
<i>Catalunya</i> → <i>CNT</i>	Barcelona	1936-1939	
<i>Superación</i>	Sabadell	1937	
<i>Ciudad y Campo</i>	Tortosa	1937	
<i>Vida Nueva</i>	Terrassa	1936-1938	
<i>Gerona CNT</i>	Girona	1937	
<i>But. del CDL</i>	Vilanova i la G.	1936-1939	
<i>Acracia</i>	Lleida	1936-1938	
<i>Llibertat</i>	Mataró	1936-1939	
<i>Diario de la Marina</i>	Barcelona	1936-1937	
<i>Solidaridad Obrera</i>	Barcelona	1916-1939	
<i>La Noche</i>	Barcelona	1936-1939	
<i>Tierra y Libertad</i>	Barcelona	1936	

TOTAL: 16 diaris

UGT

<i>UHP</i>	Lleida	1936-1938	
<i>Front</i>	Girona	1936-1939	
<i>UGT</i>	Manresa	1937-1939	
<i>Vertical</i>	Sabadell	1937-1938	
<i>Lluita</i>	Tortosa	1936-1938	
<i>Las Noticias</i>	Barcelona	1896-1939	

TOTAL: 6 diaris

CO, CM, CA...

<i>Full Of. del CFP</i>	Sabadell	1936-1937	CM
<i>Diari Of. del CA</i>	Badalona	1936-1937	CA
<i>Llibertat</i>	Mataró	1936-1939	CLSP [CNT]
<i>Diari del Poble</i> → <i>Full</i> <i>Of. del Consell Mun.</i> <i>d'Igualada</i>	Igualada	1936-1939	Ajunt. → CA
<i>Diario de Avisos</i>	Manresa	1896-1938	Ajunt. → CO
<i>Butlletí CDL</i>	Vilanova G.	1936-1939	CA [CNT]

70. Tots seran procedents d'apropriacions.

Taula núm. 12 (continuació)

<i>19 de Juliol</i>	Tarragona	1938	indep.
<i>Front Pop.→Llibertat</i>	<i>id.</i>	1936-1938	Front Ant.
<i>Diari de Reus</i>	Reus	1930-1939	CA
<i>Heraldo de Tortosa</i>	Tortosa	1924-1937	CO
<i>Combat→Front</i>	Girona	1936-1939	CA→PSUC-UGT
<i>Ara</i>	Palafrugell	1936	OPAP
TOTAL: 12 diaris			

Taula núm. 13. Distribució dels diaris a Catalunya

per llengua			
CAT.	CAST.	BIL.	TOTAL
1931	28	39	1 68
1936a	22	29	1 52
1936d	34	28	62
1938	24	17	41
1931-1939	75	59	2 136
per ideologia			
Lliga	17		
CEDA	3		
trad.	5		
lerrouxiest.	6		
conserv.			
catalanist.	7		
cons. esp.	7		
federal.	3		
socialis.	2		
indep.	4		
catalanist.	4		
rep. indep.	11		
AC	5		
ERC	12		
PSUC	7		
UGT	6		
POUM	9		
CNT	15		
CO, CM...	12 ⁷¹		

71. D'aquests, n'hi ha diversos que són integrats dins una central sindical, així els de la CNT.

Taula núm. 14. Distribució de la premsa diària a Catalunya

	Barcelona			Comarques				Total
	CAT.	CAST.	TOTAL	CAT.	CAST.	BIL.	TOTAL	
1931	9	25	34	19	14	1	34	68
1936a	8	20	28	14	9	1	24	52
1936d	11	19	31	23	9		31	62
1938	7	14	21	17	3		20	41
1931-39	20	37	57	55	22	2	79	136

Taula núm. 15. Distribució dels diaris de Catalunya

	Barcelona	Comarques	TOTAL
1931	34	34	68
1936a	28	23	51
1936d	31	31	62
1938	21	20	41
1931-1939	57	79	136

No comptabilitzats els títols alternatius.

Les capçaleres que segueixen un títol anterior són comptades com un títol nou.

Taula núm. 16. Relació dels diaris d'apropiació o col·lectivitzats a Catalunya

Terrassa		
<i>El Dia</i>	1918-1939	Lliga
Sabadell		
<i>Diari de Sabadell</i>	1910-1936	Lliga
Igualada		
<i>Diari d'Igualada</i>	1931-1936	Lliga
Vilanova i la G.		
<i>Diario de Villanueva</i>	1853-1936	indep.
Mataró		
<i>Diari de Mataró</i>	1895-1936	Lliga
Manresa		
<i>El Pla de Bages</i>	1904-1937	Lliga
<i>Diario de Avisos</i>	1896-1938	indep.
Tarragona		
<i>Catalònia</i>	1935-1936	Lliga
<i>Diari de Tarragona</i>	1932-1938	indep.
Tortosa		
<i>Heraldo de Tortosa</i>	1924-1937	indep.
Reus		
<i>Diari de Reus</i>	1930-1939	CEDA

Taula núm. 16 (continuació)**Lleida**

<i>La Tribuna</i>	1934-1936	[Lliga]
<i>El Correo</i>	1931-1936	tradic.

Girona

<i>El Norte de Gerona</i>	1910-1936	tradic.
<i>Diari de Girona</i>	1889-1936	Lliga

Barcelona

<i>La Veu de Catalunya</i>	1899-1937	Lliga
<i>El Mundo Deportivo</i>	1929→	indep.
<i>El Correo Catalán</i>	1876-1936	tradic.
<i>El Matí</i>	1929-1936	UDC
<i>L'Instant</i>	1935-1936	Lliga
<i>Diario de Barcelona</i>	1792-1937	cons.
<i>La Noche</i>	1924-1939	radical
<i>Diario de la Marina</i>	1932-1937	cons.
<i>La Vanguardia</i>	1888→	cons.
<i>Las Noticias</i>	1896-1939	cons.
<i>El Noticiero Universal</i>	1888-1985	indep.
<i>El Día Gráfico</i>	1913-1939	radical
<i>Diario del Comercio</i>	1890-1939	indep.
<i>Diari Mercantil</i>	1887-1937	indep.
<i>La Rambla</i>	1936-1939	ERC

TOTAL: 30 diaris
